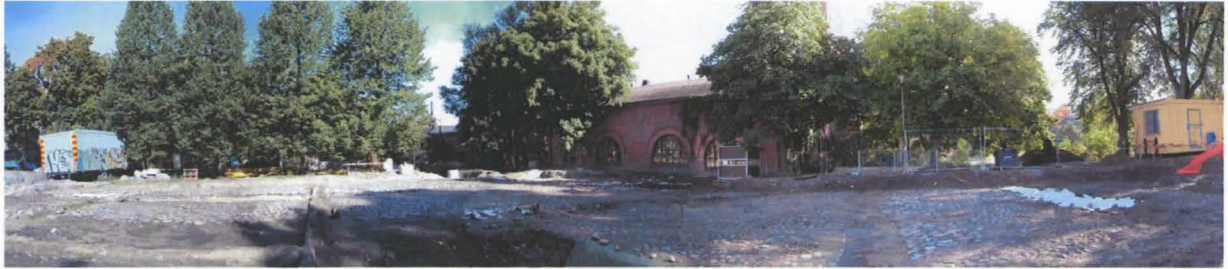

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO

Tampereen Kirjastonpuisto

Frenckellin paperitehtaan teollisuuspihan kartoitus 2010

FM Kalle Luoto

Kulttuuriympäristöyksikkö

Pirkanmaan maakuntamuseo 2010

1. HANKKEEN PERUSTIEDOT

Kunta	Tampere
Vanha kunta	-
Hankkeen tyyppi	Kartoitus
Vastuutaho/vastuuhenkilö	Ulla Lähdesmäki, Pirkanmaan maakuntamuseo
Työpanos	kenttä: KL 20 + TT XX + RS 10
Hankkeen alkupvm	9.8.2010
Hankkeen loppupvm	31.12.2010

Tutkimuskohteen koko nimi	Tampereen kirjastonpuisto
kunta/kaupunki	Tampere
kylä/kaupunginosa	II kaupunginosa
tila/kortteli	II kaupunginosan puistot
tontti:	II kaupunginosan puistot
tutkimuksen laji:	kartoitus
kohteen ajoitus	historiallinen aika
peruskarttalehti/-lehdet	PK 212309
kohteen sijainti yhtenäiskoordinaatistossa (YKJ)	
pkoo =	6825 526 - 6825 567
ikoo =	3327 747 - 3327 781
zkoo =	89 -91
maanomistaja	Tampereen kaupunki
tutkimuslaitos	Pirkanmaan maakuntamuseo
kenttätyönjohtaja	FM Kalle Luoto
kenttätyöaika	16. – 27.8. ja 6. - 10.9.2010
kartoitetun alueen laajuus	noin 1200 m ²
tutkimusten kustantaja ja tutkimuskustannukset	Tampereen kaupunki
löydöt (nrot), löytöjen diariointipvm, kokoelma ja talletuspaikka (yleensä Kansallismuseo)	Ei luetteloituja löytöjä
Rahakammioon toimitetut rahat (nrot)	-

rakennusfragmentit (nrot)	-
mustavalkonegatiivit, diapositiivit ja digitaaliset kuvatallenteet (nrot)	Pirkanmaan maakuntamuseo
aikaisemmat tutkimukset ja tarkastuskäynnit	Inventointi: Kalle Luoto 2008 Valvonta: Kalle Luoto 2009 Koekaivaus: Luoto, Kalle 2010
aikaisemmat löydöt (nrot)	-
arkistoitu kirjeenvaihto (tutkimusluvan diaarinumero, lausunnot ym.)	Tutkimuslupa: Tutkimuslupa arkeologisiin tutkimuksiin Tammerkosken kylänpaikan/kartanonpaikan/markkinapaikan alueella sekä Tammerkosken rannassa Museoviraston kirje 26.4.2010 DNRO 007/302/2010 Museoviraston lausunto 24.6.2010 DNRO 251/304/2010 Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 12.03.2008 DIAR: TRE 3099/13.03.02/2008 Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 22.02.2010 DIAR: 56/2010 Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 24.02.2010 DIAR: 35/2010 Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 14.05.2010 DIAR: 171/2010 Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 09.09.2010 DIAR: 337/2010
mahdolliset tutkimuskohdetta koskevat julkaisut	Kirjallisuus: Lilius Martin, Frenckellin paperit, Tampereen paperitehdas kuvina, Tampereen museoiden julkaisuja 53, Tampere 2000. Rasila Viljo, Salo Unto, Alhonen Pentti, Suvanto Seppo, Tampereen kaupungin historia I, Tampere 1988. Rasila Viljo, Tampereen kaupungin historia II, Tampere 1984. Voionmaa Väinö, Tampereen kaupungin historia I, Tampere 1929. Voionmaa Väinö, Tampereen kaupungin historia II, Tampere 1929. Inventoinnit, selvitykset ja opinnäytetyöt: Frenckell, Rakennushistoriallinen dokumentointi, arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen ky, 2001. Kimmo Linnovaara, Mauri Niemi, Entisen J.C. Frenckell & son ab:n paperitehtaan rakennukset, käyttötarkoituksen muutokset vuosina 1928-1983. Eeva Heimovala, Sinikka Nevanlinna, Frenckellin alueen asemakaavallinen kehitys 1928-1979, Arkkitehtuurihistorian ammattikurssi 2. Eija Muttonen, Anneli Naukkarinen, Taru Pessi,

	Frenckellin paperitehdas, rakennuskanta V.1783-1928, TTKK Arkkitehtuurin osasto, Arkkitehtuurin historia, Ammattikurssi II, 1.12.1980. Koskimaiseman puistot, Julia Donner, toim. Ranja Hautamäki, Koskipuiston ja Kirjastonpuiston historiallinen selvitys, Tampereen kaupunki, Vihersuunnittelu 2005. Sanomalehdet, julkaisut: Tammerkoski -lehti 1944. Tampereen puistot 125 v. toim. Siitarinen Eila, Tampereen Viatek oy.
tutkimuskertomuksen sivumäärä	41
liitteet	6 kpl
alkuperäisen tutkimuskertomuksen säilytyspaikka sekä kopioiden säilytyspaikat.	Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto, kopio Museovirasto

Luettelo kartoitusalueen arkeologisista kohteista

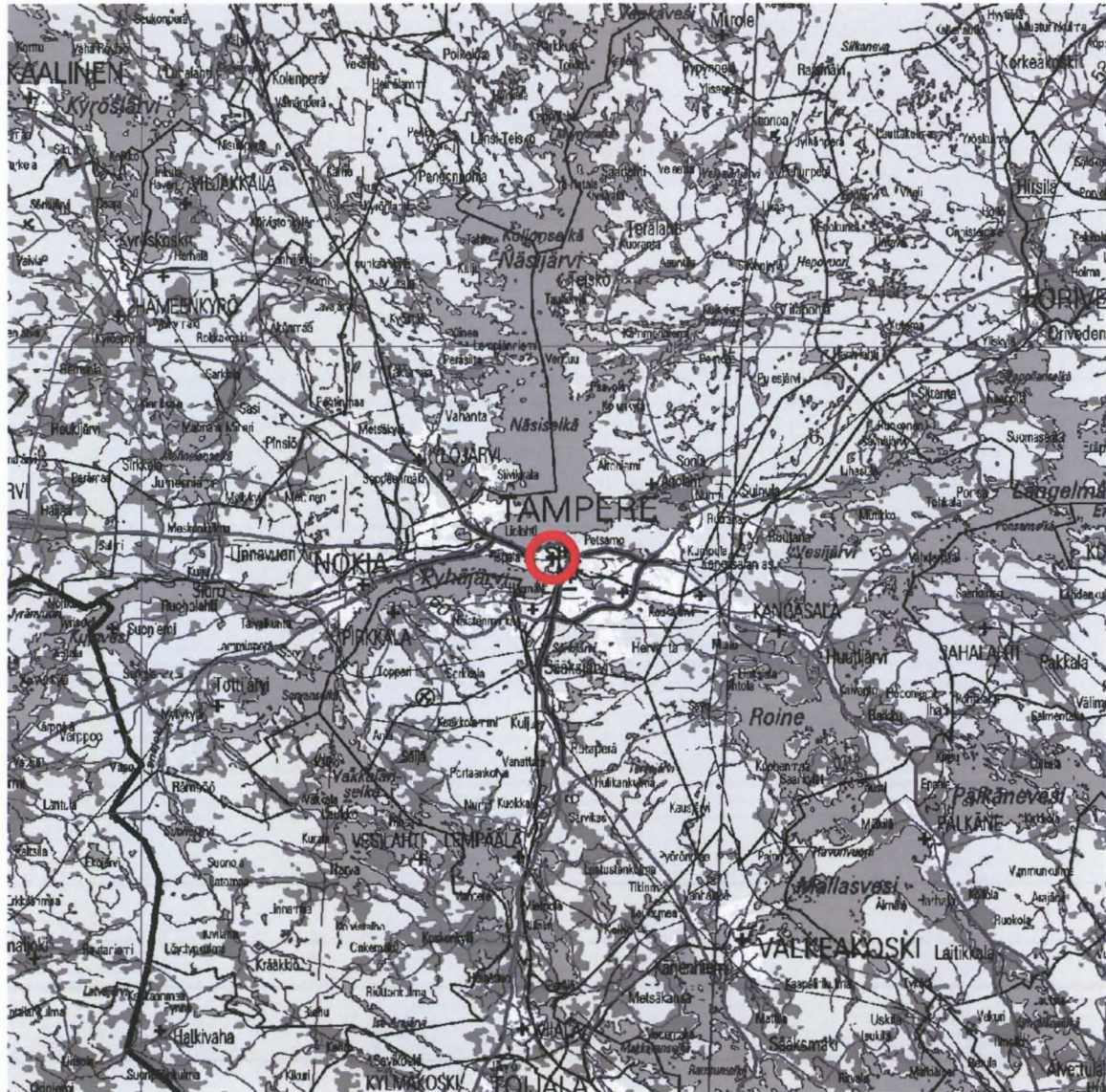
Kylä	Kohde	MJ-tyyppi	Ajoitus	PK
Tampere	Tammerkoski (Koski)	muinaisjäännösryhmät	historiallinen	212309
Tampere	Frenckellin paperitehdas, teollisuuspiha	teollisuuskohteet	uusi aika	212309

Hankkeen lyhyt kuvaus

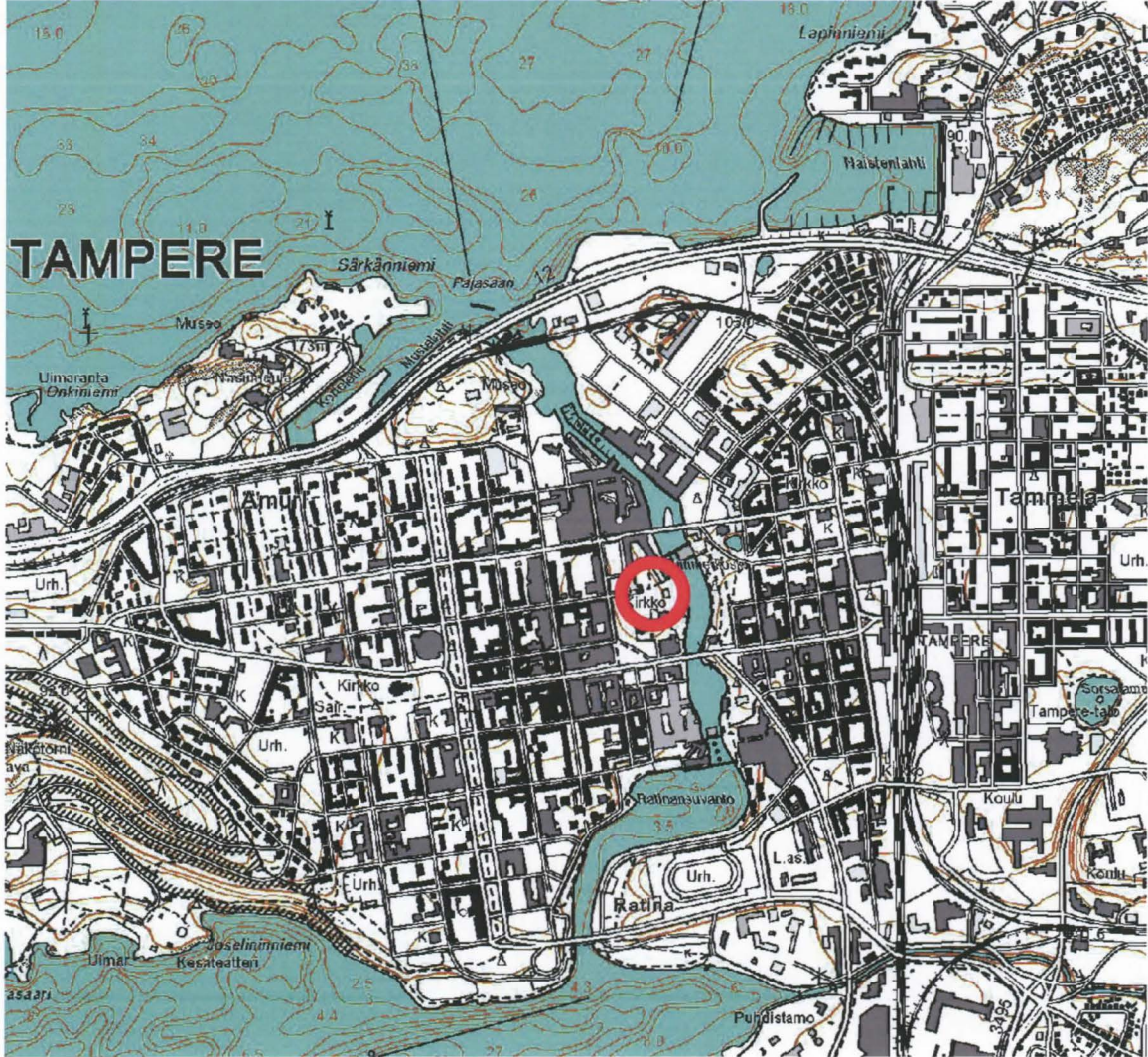
Pirkanmaan maakuntamuseon tutkijan valvonnassa paljastettiin 9. - 25.8.2010 Frenckellin paperitehtaaseen liittyvän teollisuuspihan jäännöksiä. Paljastuneita rakenteita dokumentoitiin 6. - 10. 9. 2010 välisenä aikana. Rakenteiden dokumentoinnin tarkoitus oli selvittää rakenteen laajuus, säilyneisyys ja arvo Kirjastonpuistoon suunnitellun esiintymislavan kohdalla. Työhön osallistuivat kenttätönnjohtaja FM Kalle Luoto, apulaistutkija Teemu Tiainen ja kenttätöntekijä Riia Siltanen. Lisäksi kenttätöissä avustivat FM Sami Raninen ja kirjastonpuiston kunnostustyömaan henkilökunta. Rakenteiden paljastamisen jälkeen rakenteet kartoitettiin ja valokuvattiin. Rakenteita ei hankkeen yhteydessä purettu. Tutkimuksen jälkeen alue peitettiin suodatinkankaalla ja ohuella hiekkakerroksella.

Tampereella 4.3.2011, FM Kalle Luoto

Kartta 1. Kartta tutkimusalueen sijainnista. Tutkimusalue on merkitty punaisella ympyrällä. Pohjakartta © Maanmittauslaitos, Pisa lupa 020/2006. Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto 2011. MK 1: 500 000.

Kartta 2. Kartta tutkimusalueen sijainnista. Pohjakartta: PK 212309. Tutkimusalue on merkitty punaisella ympyrällä. Pohjakartta © Maanmittauslaitos, Pisa lupa 020/2006. Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto 2011. MK 1: 20 000.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Hankkeen perustiedot	2
Luettelo kartoitusalueen arkeologisista kohteista.....	4
Hankkeen lyhyt kuvaus.....	4
2. Johdanto	9
Hankealue.....	9
Aikaisemmat hankkeet.....	9
3. Menetelmät	11
Kaivutyö.....	11
Dokumentointi.....	11
4. Tulokset	15
Teollisuuspiha.....	15
Betonisokkeli.....	28
Löytöaineisto	28
5. Yhteenvedo	29
6. Lähteet	30
7. Muinaisjäännöskohteet	31
Tammerkoski (Koski)	31
Frenckellin paperitehdas, teollisuuspiha	36

Liitteet:

- Liite 1 Kartat**
- Liite 2 Löytöluettelo**
- Liite 3 Kuvaluettelo digitaalikuvista (Pirkanmaan maakuntamuseo KYY 59:1–22)**
- Liite 4 Kuvaluettelo mustavalkonegatiiveista**
- Liite 5 Kuvataulu mustavalkonegatiiveista**
- Liite 6 Yhdistelmäkuva**

KARTAT

Kartta 1. Kartta tutkimusalueen sijainnista. Tutkimusalue on merkitty punaisella ympyrällä. Pohjakartta © Maanmittauslaitos, Pisa lupa 020/2006. Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto 2011. MK 1: 500 000.	5
Kartta 2. Kartta tutkimusalueen sijainnista. Pohjakartta: PK 212309. Tutkimusalue on merkitty punaisella ympyrällä. Pohjakartta © Maanmittauslaitos, Pisa lupa 020/2006. Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto 2011. MK 1: 20 000.	6
Kartta 3. Kartoitusalueen sijainti. Pohjakartta © Tampereen kaupunki (2010). Muutokset: Kalle Luoto 2011. MK 1: 500.	13
Kartta 4. Kartoitusalueen sijainti ja kiveyksen pinnan korkeus. Korkeus on ilmoitettu Tampereen kaupungin korkeusjärjestelmässä, joka vastaa NN järjestelmää. Pohjakartta © Tampereen kaupunki (2010). Muutokset: Kalle Luoto 2011. MK 1: 250.	21
Kartta 5. Kartta kartoitusalueella havaitusta kiveyksestä. Tummanpunaisella selkeä kiveys, vaaleanpunaisella alueella havainnot kiveyksestä epävarmoja. MK 1:400.	22
Kartta 6. Kartta aiemmin tuhoutuneen kiveyksen sijainnista. MK 1:400.	23
Kartta 7. Kartta ratapohjien sijainnista. MK 1:400.	24
Kartta 8. Kartta täyttömaan sijainnista. MK 1:400.	25
Kartta 9. Kartta betonisokkelin ja siihen kuuluvien rakenteiden sijainnista. MK 1:400.	26

Liitekartat (Liite 1):

Kartta 10. Yleiskartta tutkimusalueesta. Piirt. Teemu Tiainen	MK 1:200	Liite 1
Kartta 11. Tulkintakartta tutkimusalueesta. Piirt. Teemu Tiainen	MK 1:200	Liite 1

Kartat perustuvat kesäkuun 2010 kenttätöiden yhteydessä tehtyyn mittausdokumentointiin. Mittausdokumentoinnissa käytettiin takymetriä, joka oli asemoitu Tampereen kaupungin koordinaatistoon. Kartat piirsi puhtaaksi Teemu Tiainen 2010.

2. JOHDANTO

Pirkanmaan maakuntamuseo teki kesällä 2010 arkeologisen koekaivauksen Tampereen Kirjastonpuistossa esiintymislavan rakentamista koskevan suunnitelman johdosta. Alueella todettiin Frenckellin paperitehtaaseen liittyvää kenttäkiveystä ja kapearaiteisen rautatien (rillirata) jäännöksiä. Jäännökset ovat osa Frenckellin paperitehtaan teollisuuspihaa. Kesän 2010 aikana selvisi, että teollisuuspiha on osa Frenckellin paperitehtaan teollisuushistoriallista muinaisjäännöstä. Koekaivauksen tuloksena pidettiin teollisuuspihan tarkempaa ja laajempaa kartoitusta tarpeellisena, jotta saataisiin selville, voidaanko puistoon rakentaa uusi esiintymislava. Syyskesällä ja alkusyksyllä 2010 kaivettiin esiin ja kartoitettiin laajemmin teollisuuspihaa. Kartoituksen yhteydessä pyrittiin selvittämään kiveyksen laajuus ja säilyneisyys. Kartoitusta johti FM Kalle Luoto apunaan HuK Teemu Tiainen ja Riia Siltanen. Lisäksi työssä avusti muiden töiden ohella FM Sami Raninen.

Tutkimusaluetta ja kohteen historiallista taustaa on tarkemmin kuvattu kesäkuun 2010 koekaivausraportissa (Luoto, Kalle 2011). Tässä raportissa kuvataan erityisesti kartoituksen tuloksena syntyneitä dokumentteja.

Hankealue

Tutkimusalue sijaitsi Tampereen keskustassa Tammerkosken rannassa Keskustorin vanhan kirkon luoteispuolella. Tutkimusalue rajautui itäosiltaan Frenckellin paperitehtaan pannuhuoneeseen, jota nykyisin käytetään Kirjaston lehtienlukusalina. Nykyisin alue on puistoa. Kartoitettu teollisuuspiha koostuu mukulakivistä ja kapearaiteisen teollisuusrautatien radanpohjista sekä kiskojen jäännöksistä. Kiveys ja rautatie oli arkistotutkimuksen perusteella rakennettu 1900-luvun alussa ja se on osa Frenckellin paperitehdasta. Elo- ja syyskuussa 2010 paljastettiin kiveykseen liittyviä maakerroksia lavan rakentamissuunnitelman mukaiselta alueelta, jotta rakentamisen uhkaaman kiveyksen säilyneisyys ja laajuus saataisiin selvitettyä.

Aikaisemmat hankkeet

Inventointi: Kalle Luoto 2008.

Valvonta ja kaivaus: Kalle Luoto 2009.

Koekaivaus: Kalle Luoto 2010.

Kuva 1. Kartoitusalue sijaitsi Tampereen Frenckellin paperitehtaan pannuhuoneen länsipuolella. Kiveys ja pannuhuone kuuluvat samaan kokonaisuuteen. Kaivettu maa-aines kuljetettiin suurelta osin alueelta pois. Kuva: Kalle Luoto (KYY 59:6).

Kuva 2. kartoitusalue kuvattuna 31. lokakuuta vuonna 2010. Taustalla Frenckellin paperitehtaaseen kuuluvia rakennuksia. Kuvattu lounaasta. Kuvaaja: Kalle Luoto.

3. MENETELMÄT

Kaivutyö

Kaikkiaan kaivaustyötä tehtiin noin 50 m x 30 m kokoisella alalla. Käytännössä aiempia puistokerrostumia poistettiin Frenckelin paperitehtaan pannuhuoneen, eli nykyisen lehtienlukusalin, länsi ja lounaispuolelta.

Kenttäkiveys paljastettiin koneellisesti rakennushankkeen kannalta oleelliselta alueelta. Koneellisesti poistettiin kiveyksen yläpuolisia maakerroksia noin 40 cm paksuudelta. Kiveyksen ulkopuolella puistoon liittyviä multa- ja savikerrostumia poistettiin kiveyksen pintaa vastaavaan syvyyteen. Kiveyksen paljastuttua kiveys puhdistettiin lapiolla. Tämän jälkeen kiveyksen pinta pestiin puhtaaksi järvisedellä istutusten kastelemiseen käytetyllä traktoritoimisella painevesilaitteistolla ja siistittiin katuharjalla. Puiston maannos koostui paikalle 1960-luvun jälkeen tuodusta puutarhamullasta ja savesta. Kaivettua maata ei seulottu ja se kuljetettiin maankaatopaikalle tai uusiokäyttöön muissa puistoissa.

Kiveyksen alapuolisia maakerrostumia ei tutkittu, joten on mahdollista, että alueella sijaitsee teollisuuspihaa vanhempia kerrostumia.

Dokumentointi

Työn tarkoitus oli kartoittaa teollisuuspihan rakenteita kunnostustyön alueella. Teollisuuspihan dokumentoimiseksi tehtiin takymetrimittauksia, karttapiirroksia ja sanallisia muistiinpanoja. Lisäksi kivetty alue valokuvattiin systemaattisesti. Valokuvadokumentoinnin apuna käytettiin narusta tehtyä ruudukkoa, jonka ruutukoko oli noin 2 m x 2 m.

Seurannan sijaintimittaukset tehtiin lähinnä takymetrin sekä taitto- tai kelamittojen avulla. Käsin piirretyt havainnot merkittiin muistiin karttaluonnokseen, joka piirrettiin puhtaaksi jälkitöiden yhteydessä. Havaittujen rakenteiden ja kulttuurimaakerrosten reunapisteet mitattiin takymetrillä. Osasta takymetrimittauksista vastasi Tampereen kaupungin mittaus- ja geotekniikan palvelut.

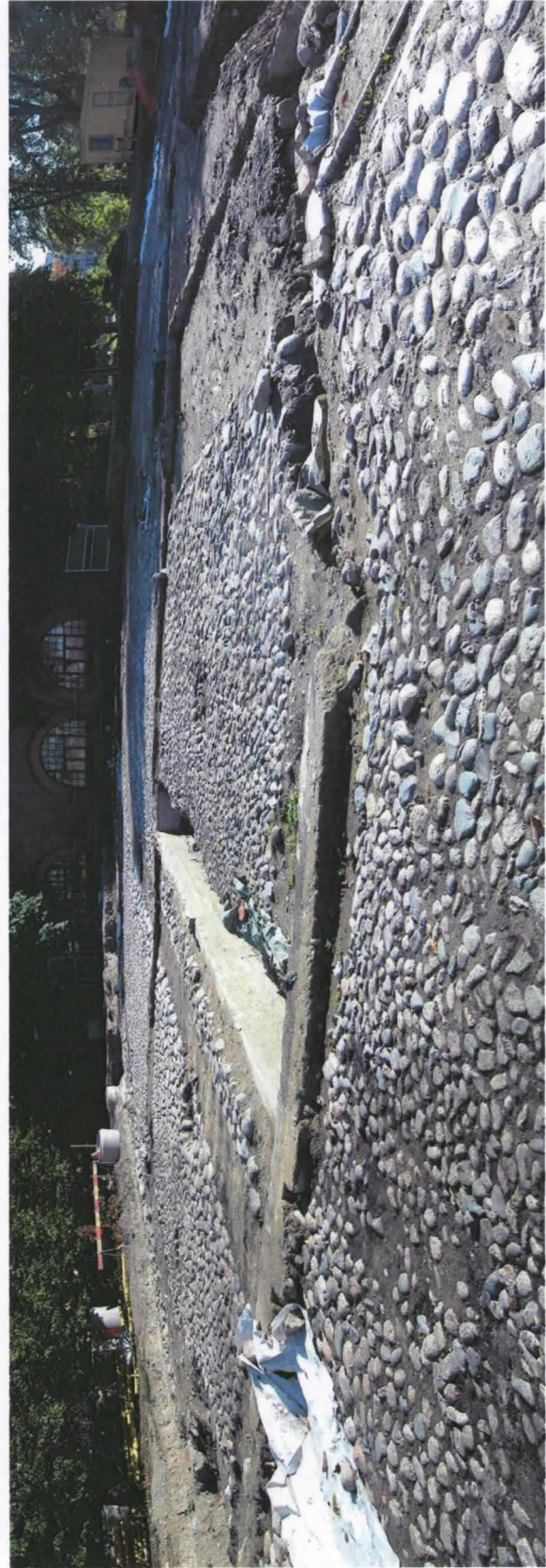
Takymetrimittausten koordinaatistona käytettiin Tampereen kaupungin koordinaatistoa. Mittauspisteiden tarkkuutena voidaan pitää 1 cm tarkkuutta. Mittausten perustana olleessa Tampereen kaupungin korkeusjärjestelmässä on säilytetty aikanaan kaupungissa käyttöönotettu korkeustaso, joka on noin NN-järjestelmän mukainen¹. Kartoituksen pohjakarttana käytettiin otetta Tampereen kaupungin asemakaavakartasta sekä työhankkeen suunnitelmakarttoja.

Kaivauslöydöt pyrittiin dokumentoimaan löytöyksiköittäin. Suuri osa esineistä kerättiin talteen kiveyksen yläpuolisista sekoittuneista kerrostumista. Lähinnä 1900-luvulle ajoittuvia löytöjä ei taltioitu Kansallismuseon eikä Pirkanmaan maakuntamuseon kokoelmiin.

¹ Erot järjestelmien välillä Tampereen alueella voidaan ilmoittaa yksinkertaisesti seuraavasti: NTre = N43 - 114 mm; NTre = N60 - 220 mm

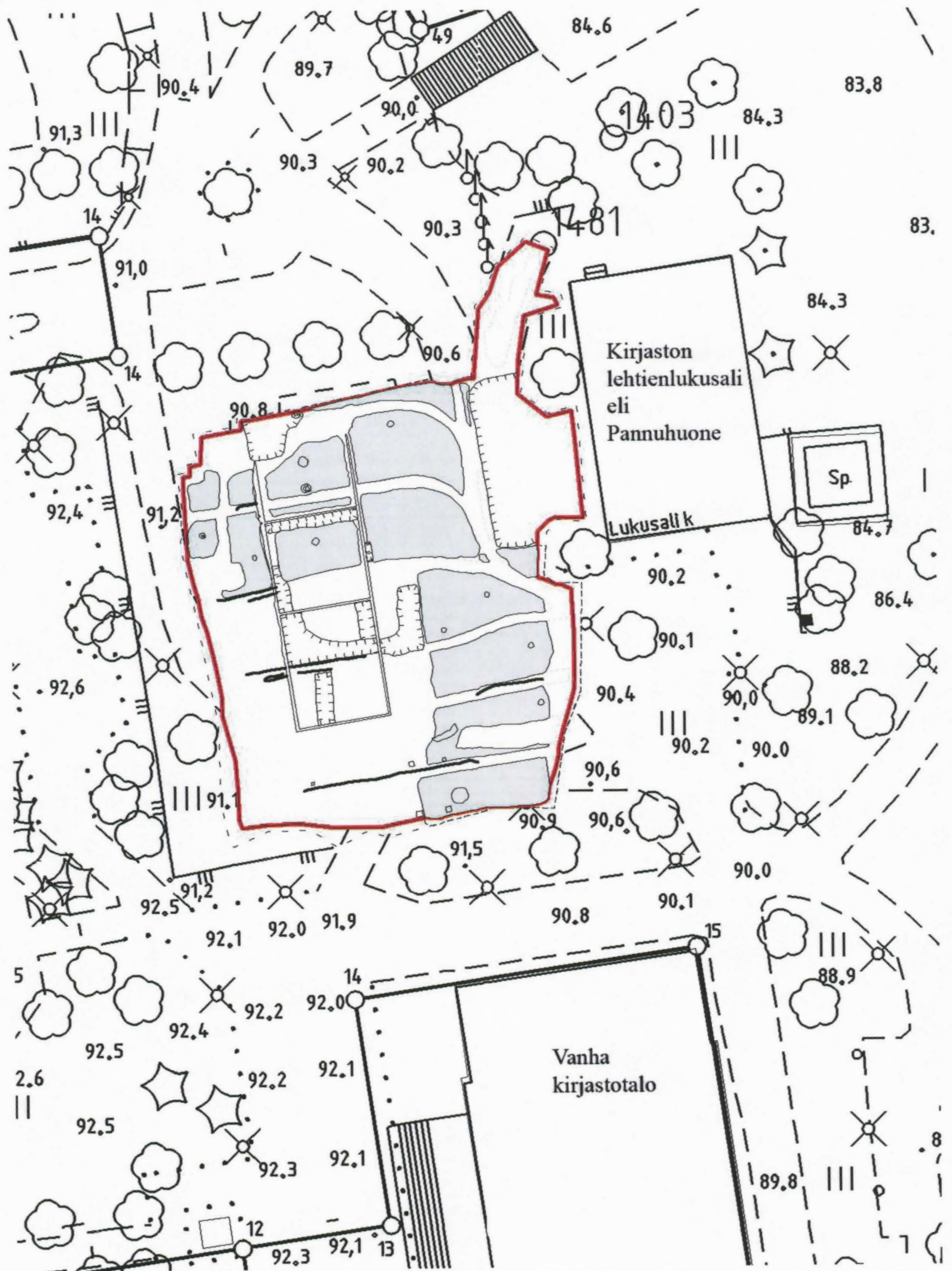

Kuva 3. (vasemmalla). Kiveyksen pohjoisosaa pestään kukkien kastelemiseen käytettävällä vesiletkulla. Kuva: Kalle Luoto.

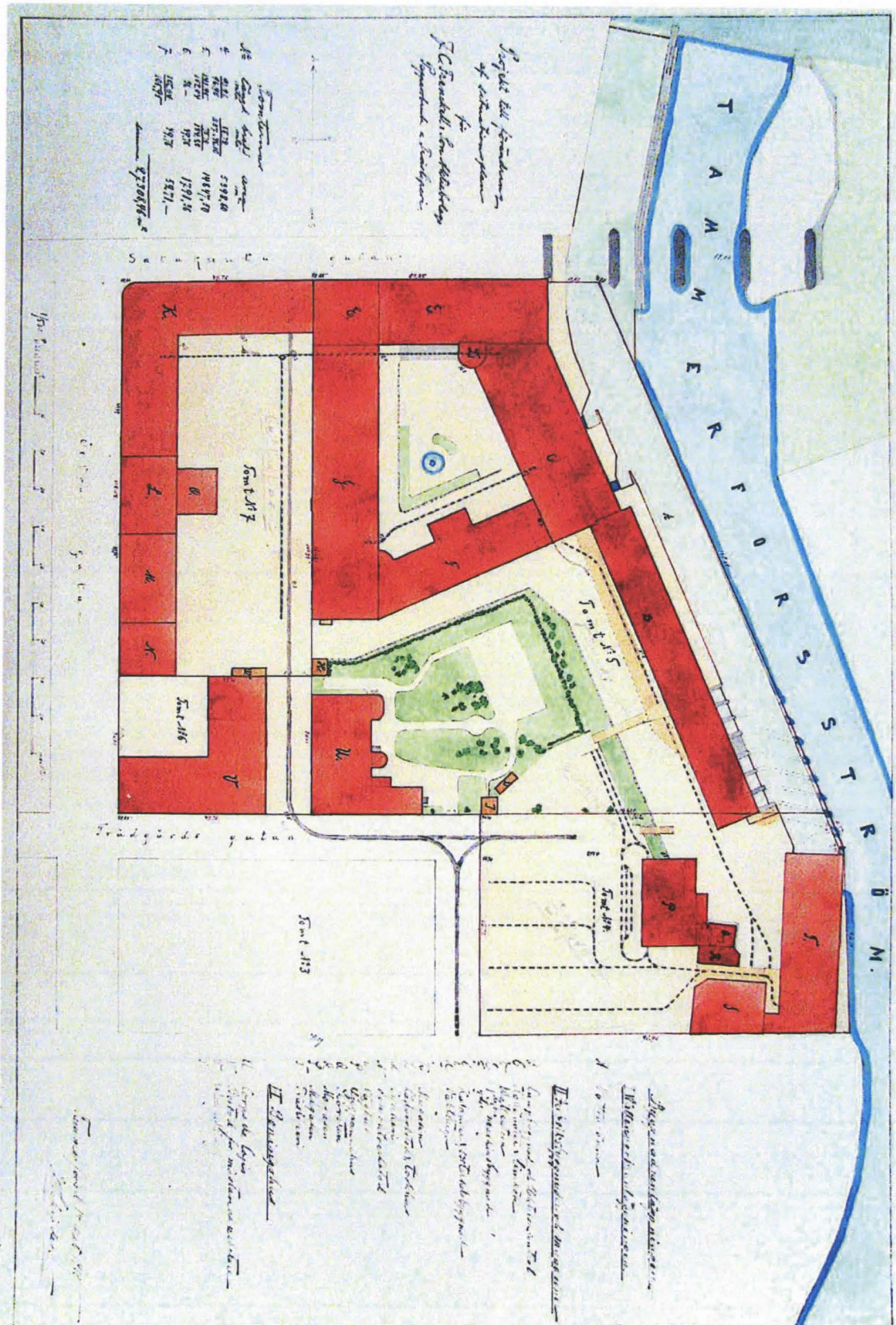

Kuva 4. (oikealla). Kartoitusalue kuvattuna lännestä. Betonisokkeli oli osin rikkonut kiveystä. Kuva: Kalle Luoto.

Kartta 3. Kartoitusalueen sijainti. Pohjakartta © Tampereen kaupunki (2010). Muutokset: Kalle Luoto 2011. MK 1: 500.

Kartoitettu alue on rajattu karttaan punaisella viivalla.

Kuva 5. Frenckellin tehdasalueen kartta vuodelta 1915. Pannuhuone sijaitsee kuvan oikeassa alalaidassa (kaakkoisnurkassa, pohjoinen sivun ylälaidassa). Pannuhuoneen länsipuolella ratojen kohdalla sijaitisi kesä 2010 tutkimus ja kartoitusalue. Alkuperäinen kartta: Tampereen kaupunginarkisto.

4. TULOKSET

Työn tarkoituksena oli kartoittaa teollisuuspihan rakenteita puistolavan suunnittelualueella. Kartoituksen perusteella oli tarkoitus määrittellä rakenteiden säilyneisyys ja laajuus. Tutkimuksen tuloksena kiveyksestä laadittiin karttapiirros ja se valokuvattiin.

Teollisuuspiha

Tampereen kaupunginarkiston Frenckellin aluetta kuvaavasta kartasta voidaan päätellä teollisuusalueen laajuus ja teollisuuspihan sijainti vuonna 1915 (ks. kuva 4). Kartoitettu alue sijaitsee tehdasalueen eteläosassa. Vuoden 1915 kartasta voidaan päätellä, että teollisuusalueen raja on kulkenut kartoitetun alueen etelä- ja lounaispuolella. Kartasta ei voida päätellä kivetyn teollisuuspihan laajuutta, sillä pihan pintamateriaalia vuoden 1915 karttaan ei ole merkitty.

Kivetty osa teollisuuspihasta rajoittui kartoitetun alueen lounaisosassa täyttömaahan. Kivetyn teollisuuspiha-alueen ja kiveämättömän teollisuuspihan raja oli selkeä. Ilmeisesti alueella ei alun perinkään ole ollut kiveystä, sillä kiveyksen ja täyttömaan reuna näytti varta vasten rakennetulta. Teollisuuspihan pohjustuksessa oli hyödynnetty rakennusjätettä, joka päällystämättömänakin ilmeisesti riitti teollisuuspihan tarpeisiin.

Kartoituksen yhteydessä tehtyjen havaintojen perusteella teollisuuspiha-alue ja siihen kuuluvat rakenteet jatkuvat kartoitetun alueen ulkopuolelle. Selkeimmät havainnot teollisuuspiha-alueen jatkumisesta saatiin teollisuuspiha-alueen kaakkois- ja pohjoisosasta. Selkeimmin kivetty alue oli aiemmissa rakennustöissä tuhoutunut kartoitetun alueen luoteisosassa.

Teoksessa "Sadan vuoden urakka, Tampereen talojen rakentajat 1902 - 2002" mainitaan, että Tampereella 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa katujen kiveyksiä teki kaksi työkuntaa. Toista työkuntaa johti venäläinen Grigorij Ivanoff ja toista suomalainen Aapo Lindroos (Helen 2003:26). Tehdaspihan kiveys on mahdollisesti jommankumman työryhmän tekemä.

Kivetty alue

Teollisuuspihan kiveys (ks. kartta 5) paljastui noin 30 – 40 cm tutkimuksia edeltävän maanpinnantason alapuolelta. Kartoitetulla alueella oli puistoa varten alueelle levitettyä savea ja puutarhamultaa sekä kiveyksen pinnassa teollisen toiminnan jälkeen levitettyä hiekkaa ja kivituhkaa.

Kivetty teollisuuspiha koostuu harmaista pyöreäköistä luonnonkivistä, joiden koko vaihtelee pienistä, kooltaan pienistä (noin 10 cm x 8 cm) kivistä, keskikokoisiin (n. 15 cm x 10 cm) ja suuriin (n. 30 cm x 20 cm). Kiveys koostuu yhdestä kerroksesta kiviä, jonka paksuus on noin 10 – 20 cm.

Kivet on asetettu vyöhykkeisiin, joissa lähimpänä radanpohjaa ovat suurimmat kivet. Suurimpien kivien vyöhyke ulottuu noin 0,8 m etäisyydelle radan reunasta. Tämän jälkeen on noin 1 – 2 metrin levyinen vyöhyke keskikokoisia kiviä. Keskikohdalla ratojen välisellä alueella on kaikkein pienimmät kivet. Todennäköisesti radan reunaa on tuettu suurilla kivillä ja rakenteen keskelle on asetettu pienempiä kiviä helpottamaan kiveyksen päällä kulkemista. Kiveyksen pinta on tasainen ja se viettää kohti kaakkoa. Alueen luoteisosassa kiveyksen pinta on tasossa 90,7 m mpy ja alueen kaakkoisosassa noin 90,1 m mpy (kartta 4). Kartoitetulla alueella kiveyksen eri osilla on korkeuseroa yli puoli metriä. Radanpohjat erottuivat kiveyksessä kivettöminä alueina.

Radanpohjia kartoitetulla alueella havaittiin kuusi kappaletta. Näistä pohjoisimpien lähistöllä kiveys näytti tasalaatuisimmalta ja parhaiten rakennetulta. Eteläosassa kartoitettua aluetta kiveys oli rakennettu satunnaisemmasta kivimateriaalista. Pohjoisesta laskien kolmannen radanpohjan eteläpuolella oli kiveyksessä muutamia suorakaiteen mallisia muotokiviä (koko noin 25/20 cm x 14/10 cm). Radanpohjia ei muutamasta kohdasta tehdyn havainnon mukaan ollut kivetty. Kiveykseen on rakentamisvaiheessa tehty matalia kivettyjä syvennyksiä. Syvennysten funktio ei kartoituksen yhteydessä selvinnyt, mutta ne saattavat liittyä alueen kunnossapitoon.

Kiveyksen alapuolisia kerrostumia ei tutkimuksen yhteydessä tutkittu. On mahdollista, että kiveyksen alla on säilynyt kerrostumia, jotka kuuluvat Tammerkosken muinaisjäännösalueeseen. Kiveyksen alla saattaa olla säilynyt osia Tammerkosken kartanoon tai markkinapaikkaan kuuluvista rakenteista tai esineistä.

Kivetty teollisuuspiha havaittiin osin tuhoutuneeksi tai rikkoutuneeksi kartoitetulla alueella (ks. kartta 6):

1. Alueen länsiosassa kivetyn teollisuuspihan päälle oli rakennettu todennäköisesti 1930-luvulla betonisokkeli, jona rakenteet olivat tuhonnet kiveystä. Betonisokkelin pohjoispäässä havaittiin kiveyksen rikkoutuneen myös sokkelin rajaaman alueen sisäpuolella kolmessa kohdassa. Näillä paikoilla ovat ilmeisesti varastorakennukseen kuuluneiden tukipilarien perustukset.
2. Kartoitetun alueen itäosassa Lehtienlukusalin länsiseinällä sijainneen vanhan esiintymislavan rakentaminen oli tuhonnut kiveystä. Nyt paikalla havaittiin Styrox -levyjä, täyttömaata ja muutamia ilmeisesti kiveykseen alun perin kuuluneita kiviä.
3. Kartoitetun alueen kaakkoisosassa havaittiin kiveyksen rikkoutuneen aiemman maankäytön, mahdollisesti putkityön, seurauksena noin 8 m x 2 m kokoisella alueella. Kaakkoisosan rikkoutuneen alueen länsipää rajautui suureen maakiveen. Kaakkoisosan rikkoutunut alue jatkui tutkimusalueen kaakkoispuolelle.
4. Kastelukaivon rakentaminen tutkitun alueen länsiosaan oli tuhonnut kiveystä
5. Radanpohja kartoitetun alueen itäreunassa on osin tuhoutunut, kun sen päälle oli vedetty keltaisessa suojaputkessa ollut sähköjohto.
6. Lisäksi havaittiin muutaman puistovalaisimen paikka keskellä ratalinjaa lehtienlukusalin länsipuolella

Kuva 6. Etualalla aiemman rakennustoiminnan tuhoamaa kiveystä kartoitusalueen luoteisosassa. Kuvajaaja: Kalle Luoto. Kuvattu luoteesta 27.8.2010.

Kuva 7. Betonisokkeliin kuuluva tukipaalunsijan kohdalta kiveys oli rikkoutunut. Kuvajaaja: Kalle Luoto. 27.8.2010.

Ratapohjat

Kiskot sijaitsivat noin 30–40 cm tutkimuksia edeltäneen maanpinnan tason alapuolella. Kiskoja peitti hiekka- ja kivituhkakerros, jolla oli tasattu maanpinnan muotoja teollisen toiminnan päätyttyä. Ratapohjien sijainti on esitetty kartassa 7.

Ratoja reunustaa suurehkoista kivistä tehty reunus. Ratapohjan leveys on noin 90 cm. Ratapohjassa erottuu noin 15 – 20 cm leveitä ratapölkkyjen jäännöksiä. Ratapölkkyjä on ollut noin 30 cm välein, mutta niitä on korvattu uusilla pölkyillä siten, että erityisen tarkkaa järjestystä ei pölkkyjen välillä voida havaita.

Muutamissa kohdissa ratapohjaa oli säilynyt jäännöksiä kiskoista. Kohdat, joissa ratakiskoja oli säilynyt, sijaitsivat joko betonisokkelin sisä- tai länsipuolella. Kartoitetun alueen eteläosassa on yksi kisko alkuperäisellä paikallaan. Kiskot ovat jäänteitä rautatiestä, jonka raideväli on ollut noin 60 cm. Kiskot ovat I-palkin muotoisia ja niiden koostuvat noin 8 metriä pitkistä osista. Kiskon korkeus on 8 cm, yläreunan poikkileikkaus on 2,5 cm ja alareunan poikkileikkauksen leveys noin 4 cm.

Kuva 8. Ratapohja ja kisko. Ratapölkkyjen kohdat erottuvat ympäröivää maata kosteampina alueina aamukasteen jäljiltä. Kuvaaja: Kalle Luoto. 27.8.2010.

Kiveyksen ulkopuolinen alue

Kiveys puuttuu kartoituksen yhteydessä avatun alueen lounaisosasta. Tällä alueella pintamaan alapuolella erottuu kiveyksen pinnan tasossa tumma, lähes mustaksi värjäytynyt sekakoosteinen maakerros. Kerrostuma on muodostunut purku- tai rakennusjätteestä sekä teollisesta toiminnasta kertovasta materiaalista. Maakerros koostuu tiilen- ja laastinpaloista, kivistä, metallinpaloista sekä esineidenkatkelmista. Kerrostuma on syntynyt 1800-luvun loppupuolella ja/tai 1900-luvun alussa todennäköisesti tehdasalueen rakennus- ja/tai kunnostustöiden yhteydessä. Myöhemmin kerrostuman päälle on rakennettu teollisuuspihaan kuuluva kapearaiteisen teollisuusradan sivuraide.

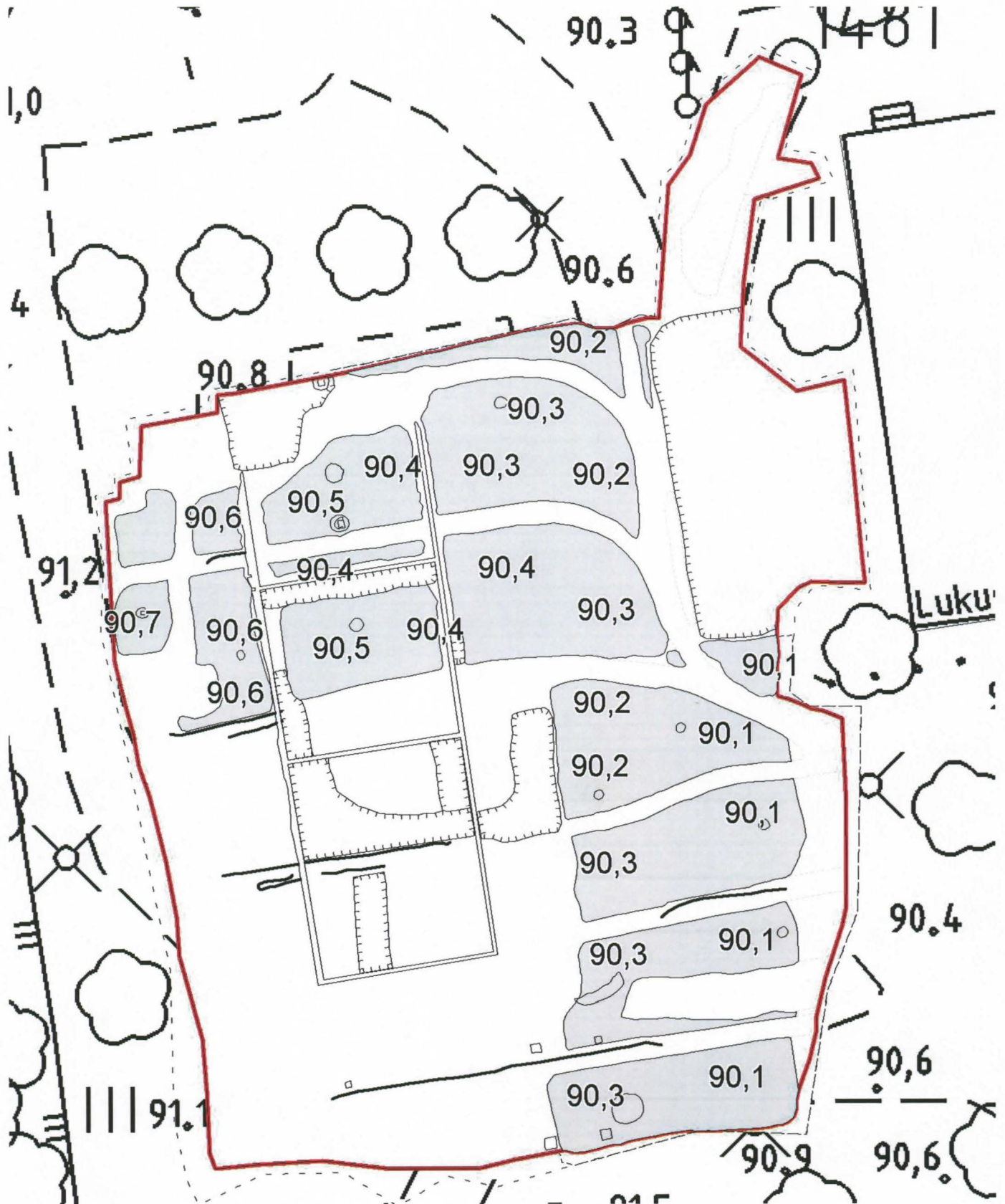

Kuva 9. Kuvan etualalla kartoitusalueen lounaisosaa, joka koostui rakentamis- tai purkukerroksesta, jonka päälle oli yksikertaisesti rakennettu kiskot. Alueella risteili myös nuorempia sähkölinjoja, joiden keltaiset suoja-putket erottuvat kuvassa. Kivetyn teollisuuspihan reuna erottuu selkeänä alueena taustalla. Kuvattu lounaasta. Kuvaja: Kalle Luoto. 27.8.2010.

Kuva 10. Kivettyä teollisuuspihaa kartoitusalueen lounaisosassa. Vasemmalla etualalla uudet kiviportaat. Kuvaja: Kalle Luoto. Kuvattu lounaasta 27.8.2010.

Kartta 4. Kartoitusalueen sijainti ja kiveyksen pinnan korkeus. Korkeus on ilmoitettu Tampereen kaupungin korkeusjärjestelmässä, joka vastaa NN järjestelmää. Pohjakartta © Tampereen kaupunki (2010). Muutokset: Kalle Luoto 2011. MK 1: 250.

Kartta 5. Kartta kartoitusalueella havaitusta kiveyksestä. MK 1:400.

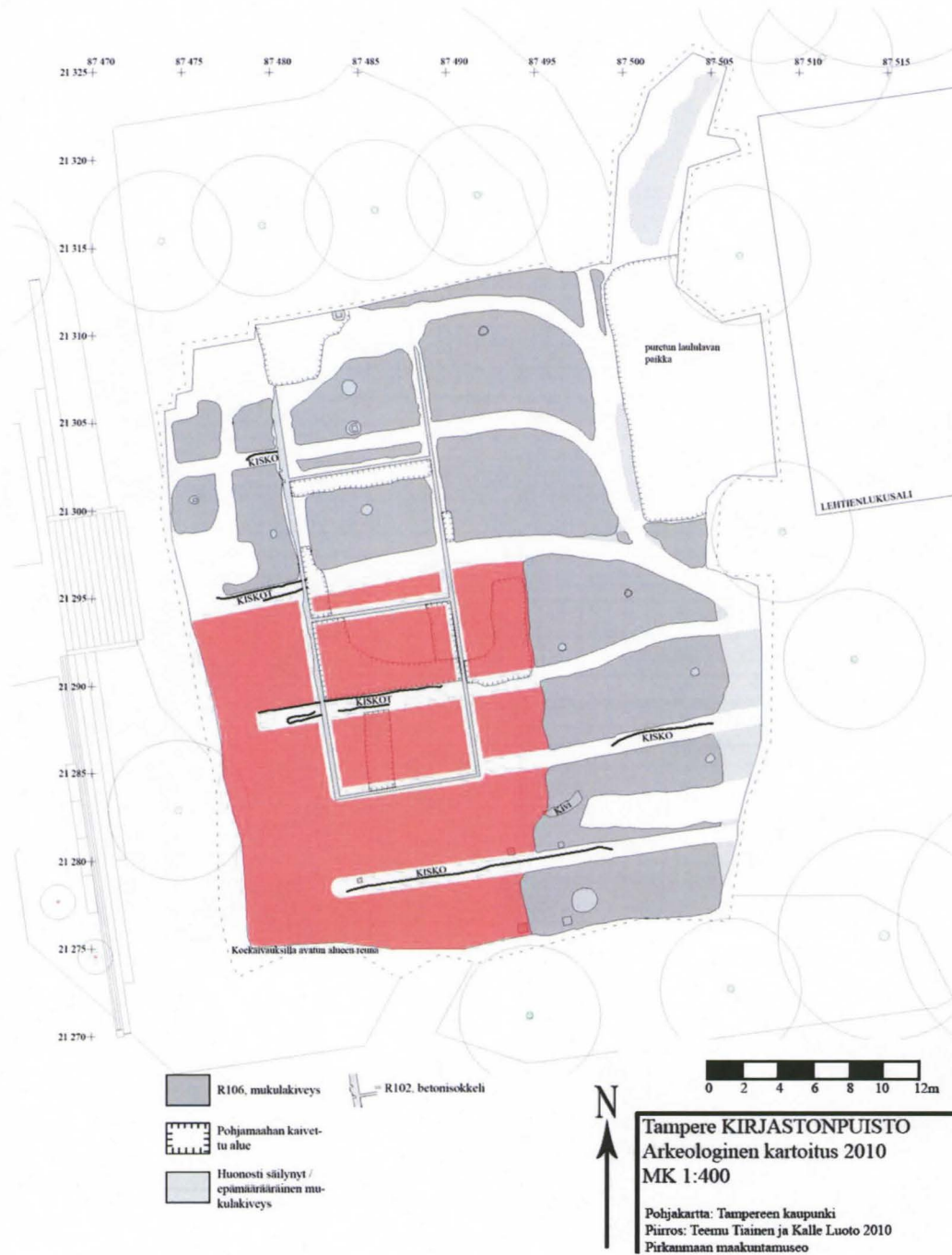
Kartta 6. Kartta alueesta, jolla oletettavasti on sijainnut kivetyn teollisuuspihan osia. Oletettu tuhoutunut kiveyksen sijainti on kuvattu punaisella värillä. MK 1:400.

Kartta 7. Kartta ratapohjien sijainnista. Ratapohjat merkitty punaisella. MK 1:400.

Kartta 8. Kartta täyttömaan sijainnista. Täyttömaa merkitty punaisella. MK 1:400.

Kartta 9. Kartta betonisokkelin ja siihen kuuluvien rakenteiden sijainnista. Betonisokkeli ja siihen kuuluvat rakenteet on merkitty punaisella. MK 1:400

Kuva 11. (vasemmalla) Kartoitusalue kuvattuna lännestä. Kuva: Kalle Luoto.

Kuva 12. (oikealla) Kartoitusalue sijaitsee tehdasalueen kupeessa, vasemmalla kunnostettua puistoa. Kuva: Kalle Luoto.

Betonisokkeli

Teollisuuspihan kiveyksen kohdalla havaittiin kevyen betonirakennuksen sokkelin jäännöksiä (kartta 9). Paikalla on sijainnut ainakin 25 metriä pitkä ja noin 8 metriä leveä kevyehkö rakennus. Sokkelin rakenteen perusteella rakennuksessa on ollut kolme huonetta. Rakennus oli rakennettu pohjois-etelä – suuntaiseksi ja sen seinät on tehty samansuuntaisiksi pannuhuoneen kanssa. Betonisokkelin paksuus on noin 20 cm ja se ulottuu noin 40 – 60 cm syvyyteen rakenteen nykyisestä hieman teollisuuspihaa korkeammalla olevasta pinnasta. Rakenteen korkeus alueen länsiosassa on noin 90,65 m mpy ja itäosassa noin 90,40 m mpy.

Rakennus muodostuu kolmesta perättäisestä huoneesta, joista eteläisin on ollut kooltaan noin 10 x 8 m, keskimäinen noin 8 x 8 m ja pohjoisin on ollut myös 8 metriä leveä ja ainakin 6,5 metriä pitkä. Rakennuksen pohjoisseinä puuttuu, joten rakennuksen tarkkaa kokoa on vaikea määrittää. Rakennukseen kuulunee myös kiveyksen läpi kaivettuja paalunsijoja, joiden pohjalla on mahdollisesti rakennuksen kattoa kantaneiden tukipilarien betonisia jäännöksiä.

Rakenteen länsilaita on muodoltaan epämääräinen ja rakenne näyttäisi rakentuvan suoraan kiveyksen reunaan. Ilmeisesti betonisokkelin rakentamisvaiheessa sokkeliä varten kaivetun kuopan valua varten tehty laudoitus on tehty ainoastaan rakenteen sisäreunaan. Valun yhteydessä betonin raudoitukseen on käytetty mm. pienoisrautatien kiskoja.

Löytöaineisto

Esinelöydöt koostuivat sekalaisesta, lähinnä 1900-luvun, materiaalista. Osa löytöaineistosta ajoittuu alueen 1900-luvun puisto- tai varastokäyttöön, kun taas osa löytöaineistosta voi ajoittua 1800-luvulle ja 1900-luvun alkupuolelle. Esinelöytöjen kontekstia voidaan pitää useimmissa tapauksissa sekoittuneena. Löydöistä suurin osa poistettiin jälkityövaiheessa. Osa poistetuista löydöistä kuvattiin digitaalisella kameralla. Löytöjä ei taltioitu minkään museon kokoelmiin. Löytöaineiston ajallinen nuoruus selittyy osittain sillä, että kaivauksen yhteydessä ei edetty alueen alimpiin kerrostumiin.

Kuva 13. Kaivausten yhteydessä kerättyjä rata- ja muita nauloja. Kuva: Teemu Tiainen 21.10.2010.

5. YHTEENVETO

Kirjastonpuiston alueella v. 2010 tehdyn koetutkimuksen yhteydessä paljastui Frenckellin paperitehtaaseen (1783–1928) kuuluneen kenttäkiveyksen ja kapearaiteisen rautatien osia. Pääsääntöisesti rakenteita ja arkeologisesti arvokkaita kerroksia tuli esiin noin 0,3 - 0,4 m syvyydeltä. Rautatie on rakennettu 1900-luvun alkuvuosina ja se on jäänyt käytöstä 1920-luvun lopussa. Kapearaiteinen rautatie liittyy teollisuuden raskaiden puukuormien siirtelyyn. Teollisuuspihan radat yhdistivät Frenckellin teollisuusalueen varasto- ja tuotantotiloja. Teollisuuspiha tulkittiin osaksi Frenckellin paperitehtaan muinaisjäännöstä.

Syksyn kartoituksen tarkoituksena oli selvittää kiveyksen laajuus ja säilyneisyys suunnitellun esiintymislavan rakentamisalueella. Kartoitettu teollisuuspiha Frenckellin pannuhuonerakennuksen länsi- ja lounaispuolella käsittää puutavaran varastointi- ja lastauskentän osia. Todennäköisesti rakenne jatkuu myös tutkimusalueen kaakkoispuolelle, eli Pannuhuoneen eteläpuolelle. Tehdasalueen kenttäkiveyksen pienempiä osia on tullut esiin myös muualta puistosta koekaivausalueen ulkopuolelta. Kesällä 2010 tehtyjen tutkimusten yhteydessä havaittiin, että osa kiveyksestä on tuhoutunut aiempien maankäyttöhankkeiden yhteydessä.

Frenckellin alue muodostaa sekä muinaisjäännöksenä että rakennushistoriallisena kohteena merkittävän teollisuushistoriallisen kokonaisuuden. Kartoituksen tuloksena syntyneiden dokumenttien perusteella voitiin määrittää tutkimusalueen alalta suojeltava osa kiveystä. Kartoituksen jälkeen alue peitettiin talveksi suodatinkankaalla ja soralla. Rakenteen peittämistä valvoi loppusyksyllä 2010 FM Sami Raninen.

6. LÄHTEET

Lausuntoja

Museoviraston lausunto	24.6.2010 DNRO 251/304/2010
Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto	12.03.2008 DIAR: TRE 3099/13.03.02/2008
Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto	22.02.2010 DIAR: 56/2010
Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto	24.02.2010 DIAR: 35/2010
Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto	14.05.2010 DIAR: 171/2010
Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto	09.09.2010 DIAR: 337/2010

Kirjallisuus

Helen, Olli 2003. Sadan vuoden urakka - Tampereen talon rakentajat 1902-2002, Tampereen Kaupungin tilakeskus, Hämeenlinna.

Lilius, Martin 2000. Frenckellin paperit, Tampereen paperitehdas kuvina. Tampereen museoiden julkaisuja 53.

Maunola, Jalmari 1931. Piirteitä Suomen tehdashistoriasta. Ensimmäiset puuhiomot selluloosa ja paperitehtaat. Hämeenlinna.

Nikander, Gabriel & Sourander, Ingwald 1955. Lumpppappersbruken i Finland. En historik. Helsingfors.

Rakennettu kulttuuriympäristö 1993. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tampereen museoiden julkaisuja 2/98.

Internet

(15.2.2011):

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/kartat/koordinaattijarjestelmat.html>

7. MUINAISJÄÄNNÖSKOhteet

Tammerkoski (Koski)

Kuva 14. Näkymä Vanhan kirjastotalon luoteispuolelta kohti Vanhaa kirkkoa. 30.7.2008, FM Kalle Luoto.

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Tampere
Kaupunginosa	II kaupunginosa
Kohdenimi	Tammerkoski (Koski)
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	1
MJ-tyyppi	muinaisjäännösryhmät
MJ-tyypin tarkenne	kartanot, kyläpaikat, markkinapaikat
Ajoitus	historiallinen
Selkeä ajoitus	1100-1700-luvut

Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	3
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	Tampere
X1-koordinaatti	6821 065
X2-koordinaatti	6821 325
Y1-koordinaatti	2487 400
Y2-koordinaatti	2487 570
Z1-koordinaatti	0090
Z2-koordinaatti	0092
P1-koordinaatti	6825 320
P2-koordinaatti	6825 575
I1-koordinaatti	3327 665
I2-koordinaatti	3327 840
Koordinaattiselite	
MI-tiivistelmä	Tampereen Kirjastonpuiston alueella sijaitseva kohde, johon kuuluvat Kosken kylätontti, Tammerkosken kartanonpaikka ja markkinapaikka. Alue on hoidettua puistoa ja siellä sijaitsee muutamia monumentaalirakennuksia.
Kiinteistötiedot	
Kiinteistötunnus	837-102-8-8
Kiinteistönimi	
Maanomistaja	Tampereen Teatteritalo-Säätiö
Kiinteistötunnus	837-102-8-9
Kiinteistönimi	
Maanomistaja	Tampereen kaupunki
Kiinteistötunnus	837-102-9902-0

Kiinteistönimi II kaupunginosan toriaukiot

Maanomistaja

Kiinteistötunnus 837-102-9903-0

Kiinteistönimi II kaupunginosan puistot

Maanomistaja Tampereen kaupunki

Aiemmat löydöt

Tammerkoskesta ja sen rannoilta on tehty kolme kivikautista irtolöytöä. Jouko Rätty (1971-1972) arvelee, että löydöt ovat peräisin Tammerkosken rannalla sijainneesta kivikautisesta asuinpaikasta.

Keskentekoinen kourutaltoa (Kansallismuseon kokoelmat, KM 3596)

Kivikirves (Tampereen tyttölyseon kokoelmat, O II M 2)

Poikkikirves (Tampereen tyttölyseon kokoelmat, O II M 3)

Tutkimukset

Valvonta ja kaivaus Kalle Luoto 2009. - kaivauslupa 4/302/2009

Inventointi Kalle Luoto 2008

Inventointi Nurminen & Rajala 1994: Tampereen kaupungin inventointi 1994, kohde 68 (Tampere, Tammerkoski)

Inventointi Rätty 1971 - 1972: Irtolöytö n:o 33 (tuhoutunut kivikautinen asuinpaikka)

Sijainti ja maasto

Kirjastonpuisto sijaitsee Tampereen ydinkeskustassa. Pitkänomainen puisto rajoittuu lännessä Keskustoriin ja idässä Tammerkoskeen. Pohjoisessa aluetta rajaa Frenckellin tehdasalue ja etelässä Tampereen teatteri ja Vanha kirkko. Kirjastonpuisto on osa valtakunnallisesti arvokasta kansallismaisemaa.

Kohteen kuvaus

Kirjastonpuiston alueella on oletettavasti ainakin osittain säilynyt historiallisen ajan muinaisjäännöskompleksi, johon kuuluu kylätontti, kartano ja markkinapaikka. Edellisten lisäksi Tammerkoskessa on historiallisella ajalla sijainnut useita myllyjä ja kalastamoita. Nykyisen Kirjastonpuiston alueella on ollut laajan alueen liikenteellinen keskus, jonka alueella on kulkenut maakunnallisesti merkittävä tie. Muistona tästä tiestä saattaa Tammerkoskessa Hämeensillan pohjoispuolella olla jäänteitä tiehen kuuluneesta sillasta.

Teollistumisen alkuvaiheessa Tampereen kaupungin ydinalue sijaitsi inventointialueella ja sen välittömässä läheisyydessä. Useat teollisuus ja tuotantolaitokset sijoituivat Tammerkosken ranta-alueelle. Kirjastonpuistossa ja sen välittömässä läheisyydessä on sijainnut tuotantolaitoksia, joilla on oma merkityksensä Tampereen kaupungin historiassa.

Havaintomahdollisuudet

Alue on rakennuksien ympäröityä hoidettua puistoa. Puiston istutukset ja rakenteet ovat muokanneet maanpintaa siten, että paikalla ei voida havaita merkkejä 1800-luvun loppua vanhemmasta toiminnasta. Kirjastonpuiston alue säästyi 1800-luvun aikana suurelta osin rakentamattomana alueena kaupungin keskustassa, koska se oli apteekkarin puutarhana. Myöhemmin muinaisjäännösalueelle on rakennettu Vanha kirjastotalo, Tampereen teatteri sekä Vanha kirkko. Näistä ainakin Vanhan kirjastotalon ja Tampereen teatterin rakennustyöt ovat todennäköisesti tuhonneet niiden kohdalla sijainneet osat muinaisjäännöksestä.

Puiston istutukset ja muu puutarhanhoito on muokannut maannosta noin 30 cm syvyyteen. Lisäksi alueella on tehty lukuisia putki ja kaapelointitöitä, jotka osaltaan ovat rikkoneet maanalaisia kerrostumia. Alueella on mahdollisesti säilynyt osia muinaisjäännöksestä puistokerrostumien alapuolisissa maakerrostumissa.

Kohteen laajuus

Kaikkiaan kohteen laajuus on noin 4 hehtaaria.

Muut havainnot

Vuonna 2009 Tampereen kirjastonpuiston alueella tehtiin kunnostustöitä, joiden yhteydessä yli puolenmetrin syvyyteen ulottuvat kaivannot kaivettiin arkeologin valvonnassa. Kunnostustöihin liittyvät kaivutyöt suoritettiin koneellisesti. Hankkeen yhteydessä havaittiin maakerroksissa ja koskenrannan sijainnissa tapahtuneen huomattavia muutoksia. Erityisen paksu täyttömaakerros oli Tammerkosken rannasta Tampereen teatterille nousevassa rinteessä, johon oli tuotu täyttömaata muutamia metriä paksu kerros. Luonnollista maanpintaa ei Tampereen teatterin ja kosken välisessä rinteessä tavoitettu. Vanhan kirkon ja Vanhan kirjastotalon ympäristössä täyttömaakerrokset olivat ohuempia, mutta tälle alueelle kaivetut lukuisat kaapelit, vesijohdot ja viemärit sekä puiston aiemmat kunnostus- ja muutostyöt olivat rikkoneet rakentamattomissa kohdissa sijainneita maakerroksia. Kuitenkin useasta kohdasta saatiin talteen Tampereen kaupungin varhaisvaiheisiin ja mahdollisesti kartanokaudelle ajoittuvaa esineistöä ja esineiden katkelmia. Löydöt tehtiin joko jo aiemmin sekoittuneista maakerroksista tai hyvin pienialaisista koskemattomana säilyneistä kulttuurimaakerroksista.

Valvonnan (2009) yhteydessä kulttuurimaakerroksia havaittiin Vanhan kirjastotalon ja Tampereen teatterin välillä entisen asfaltoidun tien alapuolella kohdassa. Valvonnan yhteydessä Tampereen teatterin ja Vanhan kirjastotalon välistä paljastui suurehko maakivi. Maakiven ympäristössä havaittiin ympäristöstään poikkeava maakerrostuma. Kerrostumasta saatiin talteen muutamia historialliselle ajalle, todennäköisesti 1700-luvulle tai sitä nuorempaan aikaan, ajoittuvia löytöjä. Kulttuurimaakerros rajautui eteläosastaan selkeästi uudempiin rakentamiskerroksiin.

Valvonnan (2009) yhteydessä havaittiin Vanhan kirkon kellotapulin itäpuolella kiintoisa kivirakenne. Paikalta paljastui suurista lohkotuista luonnonkivistä koottu rakennuksen perustus, valettu lattiataso sekä ilmeisesti seinärakenteeseen kuuluneita tiilirakenteita. Rakenteen länsireuna sijaitsi noin kolmen metrin etäisyydellä Vanhan kirkon tapulista itään. Rakenteen yhteydessä löydettyjen rahojen perusteella rakenne ajoittunee 1800-luvun lopulle ja 1900-luvun alkuun. Aikanaan vaakahuoneen sijainnista käytiin kiista, sillä sellaisen rakennuksen sijaintia kirkon läheisyydessä ei pidetty suotavana. Rakennus on purettu ennen 1910-lukua.

Lisäksi valvonnan yhteydessä kerättiin talteen irtolöytöjä, jotka saatiin talteen sekoittuneista maakerroksista. Valvonnan havaintojen perusteella paikalla on ollut toimintaa historiallisella ajalla.

Lisätietoja

Donner, Julia 2005. Koskimaiseman puistot. Koskipuiston ja Kirjastonpuiston historiallinen selvitys (toim. Ranja Hautamäki). Tampereen kaupunki/Vihersuunnittelu.

Hirsijärvi, Kyllikki 1946. Kotielämää Tampereella 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tampere, tutkimuksia ja kuvauksia III. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja VII. Tampere 1946.

Nurminen, Teija & Rajala, Ulla 1994. Tampereen kaupungin inventointi 1994. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Rasila, Viljo 1988. Markkinapaikasta tehdaskaupungiksi. Tampereen historia I. Vaiheet ennen 1840-lukua (P. Alhonen, U. Salo, S. Suvanto & V. Rasila). Tampere, 315-325.

Räty, Jouko 1971-1972. Tampereen muinaisjäännökset. Tampereen alueen, paitsi Teiskon kaupunginosa, inventointi. Museovirasto, esihistorian toimisto. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Salo, Unto 1988. Tampereen historia I, vaiheet ennen 1840-lukua (Santamäki L, Alhonen P., Salo U., Suvanto S., Rasila, V.). Tampere 53 - 160.

Suvanto, Seppo 1988. Talonpoikainen Tampere keskiajalta 1600-luvun puoliväliin. Teoksessa: Tampereen historia I. Vaiheet ennen 1840-lukua (P. Alhonen, U. Salo, S. Suvanto & V. Rasila). Tampere, 163-313).

Suvanto, Seppo 1973. Satakunnan historia III. Keskiaika. Pori.

Löydöt (2009)

päänumero	alanumero	nimi	kuvaus	kpl	paino
KM 2009028			Koekaivaus ja valvontalöytöjä Tampereen Kirjastonpuistosta.		

Frenckellin paperitehdas, teollisuuspiha

Kunta	Tampere
Vanha kunta	
Kylä	Tampere
Kaupunginosa	II kaupunginosa
Kohdenimi	Frenckellin paperitehdas, teollisuuspiha
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	
MJ-tyyppi	teollisuuskohteet
MJ-tyypin tarkenne	ratapohjat
Ajoitus	uusi aika
Selkeä ajoitus	n. vuodet 1900 - 1929
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2123 09
Peruskartan nimi	TAMPERE
X1-koordinaatti	6821 273
X2-koordinaatti	6821 316
Y1-koordinaatti	2487 475
Y2-koordinaatti	2487 508
Z1-koordinaatti	0089
Z2-koordinaatti	0091
P1-koordinaatti	6825 526
P2-koordinaatti	6825 567
I1-koordinaatti	3327 747
I2-koordinaatti	3327 781
Koordinaattiselite	Kesän 2010 tutkimusten yhteydessä paljastuneen kiveyksen

reunakoordinaatit.

MI-tiivistelmä

Paikalla on Frenckellin paperitehtaaseen (1783-1928) kuuluneen kenttäkiveyksen ja kapearaiteisen rautatien osia. Rautatie on rakennettu 1900-luvun alkuvuosina ja se on jäänyt käytöstä 1920-luvun lopussa. Frenckellin alue muodostaa sekä muinaisjäännöksenä että rakennushistoriallisena kohteena merkittävän teollisuushistoriallisen kokonaisuuden.

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus

837-102-9903-0

Kiinteistönimi

II kaupunginosan puistot

Maanomistaja

Tampereen kaupunki

Tutkimukset

Inventointi: Kalle Luoto 2008

Koekaivaus: Luoto, Kalle 2010

Sijainti ja maasto

Frenckellin teollisuusalue laajeni 1870-luvulla, jolloin rakennettiin vanhan tehtaan eteläpuolella olevalle tontille lukuisia rakennuksia, mm. olkimassatehdas. Nykypäiviin rakennuskannasta on säilynyt vain lämpövoimalaan liittynyt kahdeksankulmainen korkea tiilipiippu. Alueen Kirkkokadun puoleiset osat kuuluivat aikaisemmin apteekkari Tennbergille, jonka pitkä asuinrakennuksen, tallin ja makasiinin käsittävä rakennus tunnettiin Temperinä. Tämä pitkä rakennus oli Puutarhakadun varrella, vastapäätä tehtaan konttoria.

Kesän 2010 tutkimusalue n. 30x50 metriä sijaitsi Frenckellin tehdasalueen lämpökeskuksen (1905/07) ja siihen liittyvän tiilipiipun (1876) länsipuolella. Alueen pintakerroksista löytyi teollisuusratapihan jäännös. Ratalinjat näkyivät lähinnä kiveämättöminä urina ja rataakiskojen jäänteinä.

Kohteen kuvaus

Tampereen Kirjastonpuiston alueella kesäkuussa 2010 tehdyssä koetutkimuksessa tuli esiin kenttäkiveystä ja kapearaiteisen rautatien pistoraiteiden jäännöksiä, jotka liittyvät Frenckellin paperitehtaan (1783-1928) toimintaan. Radan avulla on kuljetettu puuta teollisuusalueella. Kiskot on rakennettu 1900-luvun alkuvuosina ja ne ovat jääneet käytöstä 1920-luvun lopussa.

Tehdasalueen sisäiseen tavaraliikenteeseen tarkoitettu kapearaiteinen rautatie liittyy tehtaan uudistamiseen 1900-luvun alkupuolella. Alkuperäinen rakenne, joka yhdisti raaka-ainevaraston puuhiomon ja paperitehtaan, antaa hyvän kuvan tehdasalueen yksiköiden toiminnallisuudesta 1900-luvun vaihteessa.

Pihakiveys liittyy Frenckellin paperitehtaan toimintaan 1900-luvun alussa. Pihakiveys ja kapearaiteisen radan ratalinjat olivat käytössä vielä 1920-luvulla, jolloin aluetta käytettiin puuhiomon massapuun varastoalueena. Keskusta-alueen käyttöä varastoalueena paheksui mm. kaupunki, joka oli rakennuttanut uuden kirjastotalon (1925) varastoalueen eteläpuolelle. Rata liittyy tehtaan sisäiseen tavarankuljetukseen, muuten raaka-aineiden ja valmiiden tuotteiden kuljetus tapahtui kuorma-autoilla. Lämpökeskuksen länsipuolella oleva alue toimi myös

puuhiomon massapuun varastoalueena. Frenckelin tehtaan toiminta päättyi 1928 ja seuraavana vuonna tehdasalue siirtyi kaupungin omistukseen.

Paperitehtaan kokonaisuuden näkökulmasta tehtaan rakennuskantaa on purettu merkittävästi vuoden 1929 jälkeen. Purkaminen on kohdistunut erityisesti nykyisen tehdasalueen etelä- ja länsipuolelle. Nämä vanhan tehtaan ja kaupungin väliset alueet ovat muutettu puistoiksi ja parkkipaikoiksi. Tämän runsaasti tehtaan teollisuus ja asuinrakentamista käsittäneen vyöhykkeen teollisuusperinnöstä on säilynyt vain tiilinen piippu ja lämpökeskus.

Noin sata vuotta vanha kenttäkiveys ja raiteet ovat merkittäviä suhteessa alueen teollisuushistoriaan, joista on säilynyt vain vähän arkeologisoituneita jäännöksiä. Raiteiden jäännökset kertovat tehdasalueen toiminnallisuudesta ja ovat siksi informatiivisia.

Tontin maankäytön historiaa kartanokaudelta vuoteen 2010

Katso tarkemmin koekaivauskertomus Kalle Luoto 2010 (liite 1: Jari Heiskanen 2010)

ennen vuotta 1779

- kartanon rantapeltoja: alueella on Tammerkoskeen rajoittuvia rantapeltoja.
- Tammerkosken maakirjakylästä muodostetun kartanon pihapiirin pohjoisraja jää alueen eteläpuolelle.

1779- (ranta-alue)

- Tampereen kaupunki perustetaan.
- Kaivausalue sijaitsee kaupungin ensimmäisen asemakaavan ulkopuolelle jäävällä ranta-alueella, joka oli tarkoitettu vesitehtaille.
- vuoden 2010 tutkimusalueen länsipuolella on välittömästi ensimmäisen asemakaavan tontti nro: 2.

1802- (kasvima, kasvihuone)

- Tonttia nro:2 laajennetaan tontin omistaneen apteekkari anomuksesta ulottumaan Tammerkoskeen saakka.
- Tutkimusalue on osa apteekkarin kasvimaata, johon rakennetaan lämmitettävä kasvihuone 1800-luvun puolivälissä.

1830-luku.

- Rakennukset keskittyvät Kirkkokadun varteen.
- Tontti ja tutkimusalue on ruutukaavamaista puutarhaa.

1873- (kasvima/teollisuus)

- Apteekkarin suuri tontti on jaettu pienempiin osiin. Puutarhakadun varrella oleva tonttialue on jaettu kolmeksi tontiksi, jotka ovat siirtyneet Frenckellin paperitehtaan omistukseen.
- Tontin eteläosa on liitetty kirkon yhteydessä olevaan puistoon. Tutkimusalueella pieniä muutoksia, kasvihuone muutetaan tehtaan verstaaksi.

1870-luku

- Frenckellin teollisuusalue laajenee etelään tontille nro 2. Rakentaminen keskittyy rantaan, ylemmäksi rakennetaan ainoastaan olkileikkaushuone. Teollisuusalueen tämän ajan lukuisista rakennuksista on säilynyt vain kahdeksankulmainen piippu.

- Tutkimusalueella ei ole ilmeisesti rakennuksia, ainoastaan vanhempi, kasvihuoneena toiminut rakennus sijaitsee tontin pohjoisosassa.

1880-luku

- alueen käytöstä ei ole tietoja. Yleisesti tehdasalueella ei tehdä merkittäviä laajennuksia

1890-luku

- tutkimusalueen reunalla oleva kasvihuone on muutettu ilmeisesti varastorakennukseksi.

v. n. 1900

- Tontilla on edelleen Tennbergin rakennuksia, joita käytetään Frenckellin työväen asuntoina.

n. 1904- (teollisuus/puuvarasto)

- Tutkimusalue tasataan ja osana laajempaa paperitehtaan uudistamista se muutetaan puuvarastoksi.
- Uuden lämpökeskuksen pihan muodostava alue kivetään ja sille rakennetaan kapearaiteinen rautatie puunkäsittelyä helpottamaan. Puuvarastolta johtavat raiteet mm. lämpökeskukseen, puuhiomoon ja edelleen paperitehtaaseen.
- Puuvaraston kivetyn pihan pistoraiteita rakennetaan lisää 1910 ja 1920-luvulla.

1900-luku

- Frenckelin tehtaan uudistukset alkavat. Tehdas saa kapearaiteisen rautatien palvelemaan sisäistä liikennettä. Rautatie yhdistää tehtaan eri tuotantolaitoksia.

1929- (varastoalue)

- Paperitehdas lopettaa toimintansa ja alue siirtyy kaupungille.
- Kivetty piha peitetään hiekalla ja tutkimusalueelle rakennetaan varastorakennus.
- Apteekkarin tontille rakennetut teollisuusrakennukset puretaan uutta pannuhuonetta ja piippua lukuun ottamatta. Tarkoituksena on purkaa koko paperitehtaan tehdasalue ja rakentaa tilalle julkisia rakennuksia ja puistoja.

1939- (varastoalue)

- Sodan ja niitä seurannut pula-aika estää suunnitelmien toteutumisen.
- Tutkimusalue on lähinnä varastokäytössä.

1950/1960- (puistoalue)

- Paperitehtaan purkamisesta luovutaan ja tiloihin sijoitetaan mm. kaupungin virastoja.
- Tutkimusalueen varastorakennus puretaan ja alue tasataan puistoalueeksi, joka on osa Kirjastonpuistoa.
- Pannuhuone muutetaan myöhemmin kirjaston lukusaliksi ja sen seinustalle rakennetaan kevytrakenteinen esiintymislava.

2010 (puiston uudistustyöt)

- Kirjastonpuiston Puutarhakadun varrella olevien osien uudistaminen alkaa, tutkimusalueelle on suunniteltu uusi esiintymislava.
- Rakennustöissä tulee vastaan apteekkarin pihapiirin rakennusten pohjarakenteita, kivetty piha ratoineen ja rannassa teollisuusrakenteiden jäänteitä.

- Tutkimusalueella niistä sijaitsevat kivetty piha ja ratojen jäänteet.

Kohteen laajuus

Teollisuuspiha on osa Frenckellin paperitehtaan muinaisjäännöstä.

Kartoitettu osa Frenckellin paperitehtaan teollisuuspihasta sijaitsee lehtilukusalina toimivan pannuhuonerakennuksen edustalla jatkuen rakennuksen ohi etelään. Vuoden 2010 tutkimusten perusteella Kirjastonpuiston tutkimusalueella sijaitsevasta jäännöksestä esitetään säilytettäväksi noin 350 m². Tämän lisäksi tutkimusalueella todettiin kenttäkiveystä ja radan jäännöksiä n. 290 m² alalla. Lisätietoja: Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 9.9.2010 DIAR: 337/2010.

Kenttäkiveyksen ja radan pienialaisia ja rikkonaisia jäännöksiä todettiin kesällä 2010 tehdyissä arkeologisissa valvontatutkimuksissa myös muualla puiston alueella koekaivausalueen ulkopuolella. Kiveystä on oletettavasti ollut myös koekaivausalueella nyt todettua enemmän, mutta osa siitä on jo tuhoutunut alueen aikaisemmassa maankäytössä. Lisätietoa: Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 9.9.2010 DIAR: 337/2010.

Luokitusehdotus

2

Kiveykseen tulee suhtautua osana teollisuushistoriallista kiinteää muinaisjäännöstä.

Frenckellin alue muodostaa sekä muinaisjäännöksenä että rakennushistoriallisena kohteena merkittävän teollisuushistoriallisen kokonaisuuden.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Kirjastonpuiston kunnostus v. 2008-2010 (2011)

Suosittelavat jatkotoimenpiteet

Museoviraston lausunnon (DNRO 251/304/2010) mukaan kiveys ja kiskorakenteet sekä niiden säilyminen tulee huomioida alueen suunnittelussa ja töiden toteutuksessa niin hyvin kuin mahdollista. Kiveys voidaan peittää suodatinkankaalla ja maakerroksella, mikäli sitä ei käytännön syistä voida jättää näkyviin.

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnossa (DIAR: 337/2010) todetaan, että muinaisjäännökseksi rajatulla alueella jäännöstä ei saa rikkoa sekä jäännöksen arvo ja ymmärrettävyys on säilytettävä. Lausunnon lopuksi Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että "valtakunnallisesti arvokkaan Tammerkosken teollisuusmaiseman ja kansallismaiseman arvojen esittämiseksi sekä Tampereen kaupungin maailmanperintöhankkeen kannalta maakuntamuseo suosittelee kenttäkiveyksen ja radan jäännösten jättämistä esille mahdollisimman laajalti. Tämä tavoite olisi syytä integroida tapahtumakenttää ja lavaa koskeviin suunnitelmiin."

Lähistön kohteet

Tammerkoski (Koski), muinaisjäännösryhmät kohteen välittömässä läheisyydessä sen lounaispuolella ja mahdollisesti myös alapuolella. Frenckellin massahiomo, teollisuushistoriallinen kohde (itäpuolella).

Koekuopat

Alueelle kaivettiin kesäkuussa 2010 koneellisesti koeojia, joista paljastuneet rakenteet dokumentoitiin. Koeojia laajennettiin elokuussa 2010, jolloin paljastunut kiveys dokumentoitiin laajemmalla alalla. Aluetta kaivettiin noin 40 cm syvyyteen (tutkimusalueen luoteisosan pinnansyvyys noin 90,7 m mpy ja kaakkoisosassa noin 90,1 m mpy (nn-järj.)).

Muut havainnot

Kiveyksen alla olevat kerrostumat kuuluvat Tammerkosken muinaisjäännösalueeseen. Mikäli kiveystä puretaan, kerrostumista saattaa löytyä myös historiallisen ajan markkinapaikkaan tai Tammerkosken kartanon ja kylän asutushistoriaan liittyviä jäänteitä, kuten osia kiinteästä muinaisjäännöstä ja esineistä.

Lisätietoja

Lausuntoja

Museoviraston lausunto 24.6.2010 DNRO 251/304/2010

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 12.03.2008 DIAR: TRE 3099/13.03.02/2008

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 22.02.2010 DIAR: 56/2010

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 24.02.2010 DIAR: 35/2010

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 14.05.2010 DIAR: 171/2010

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunto 09.09.2010 DIAR: 337/2010

Kirjallisuus

Lilius, Martin 2000. Frenckellin paperit, Tampereen paperitehdas kuvina. Tampereen museoiden julkaisuja 53.

Maunola, Jalmari 1931. Piirteitä Suomen tehdashistoriasta. Ensimmäiset puuhiomot selluloosa ja paperitehtaat. Hämeenlinna.

Nikander, Gabriel & Sourander, Ingwald 1955. Lumppapersbruken i Finland. En historik. Helsingfors.

Rakennettu kulttuuriympäristö 1993. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tampereen museoiden julkaisuja 2/98.

Lehtiartikkeleita

Aamulehti

Kirjastonpuiston kenttäkiveys on muinaisjäännös - Lavan rakentaminen siirtyy

21.06.2010 - 22:47 -

<http://www.aamulehti.fi/uutiset/pirkanmaa/kirjastonpuiston-kenttakiveys-on-muinaisjaannos-lavan-rakentaminen-siirtyy/182345>

Kirjastonpuisto: Kivituhka suojeli merkittävää löytöä

23.08.2010 - 07:36 (22.08.2010 - 18:13)

<http://www.aamulehti.fi/uutiset/pirkanmaa/kirjastonpuisto-kivituhka-suojeli-merkittavaa-loytoa/188084>

Kirjastonpuisto makaa levällään - yhteisymmärrys hukassa 28.09.2010 - 07:38 (27.09.2010 - 10:30)

<http://www.aamulehti.fi/uutiset/pirkanmaa/kirjastonpuisto-makaa-levallaan-yhteisymmarrys-hukassa/191740>

Yle

Muinaismuisto hyydytti työt Kirjastonpuistossa

23.6.2010

http://yle.fi/alueet/tampere/2010/06/muinaismuisto_hyydytti_tyot_kirjastonpuistossa_1782966.html

Kirjastonpuiston esiintymislava sai rakennusluvan

julkaistu 07.07. klo 06:43

http://yle.fi/alueet/tampere/2010/07/kirjastonpuiston_esiintymislava_sai_rakennusluvan_1812554.html

Kirjastonpuiston lavaremontti seisoo

1.11.2010

http://yle.fi/alueet/tampere/2010/10/kirjastonpuiston_lavaremontti_seisoo_2095364.html?origin=rss

Tamperelainen

Paloja historiasta löytyy yhä Kirjastonpuistosta 29.07.2010 15:00

<http://www.tamperelainen.fi/Uutiset/Paikallisuutiset/Paa uutiset/Paloja-historiasta-loytyy-yha-Kirjastonpuistosta>

Kaivaus paljasti: kapea rautatie ja pihakiveys! 12.6.2010

<http://www.tamperelainen.fi/Uutiset/Paikallisuutiset/Paa uutiset/Kaivaus-paljasti-kapea-rautatie-ja-pihakiveys!>

Museovirasto: Säilyttäkää Kirjastonpuiston kiveys, rakentakaa puistolava teräspaaluille 01.07.2010 13:05

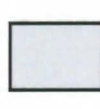
<http://www.tamperelainen.fi/Uutiset/Paikallisuutiset/Museovirasto-Sailyttakaa-Kirjastonpuiston-kiveys-rakentakaa-puistolava-teraspaaluille>

 R106, mukulakiveys

 = R102, betonisokkeli

 Pohjamaahan kaivettu alue

 Huonosti säilynyt / epämääräinen mukulakiveys

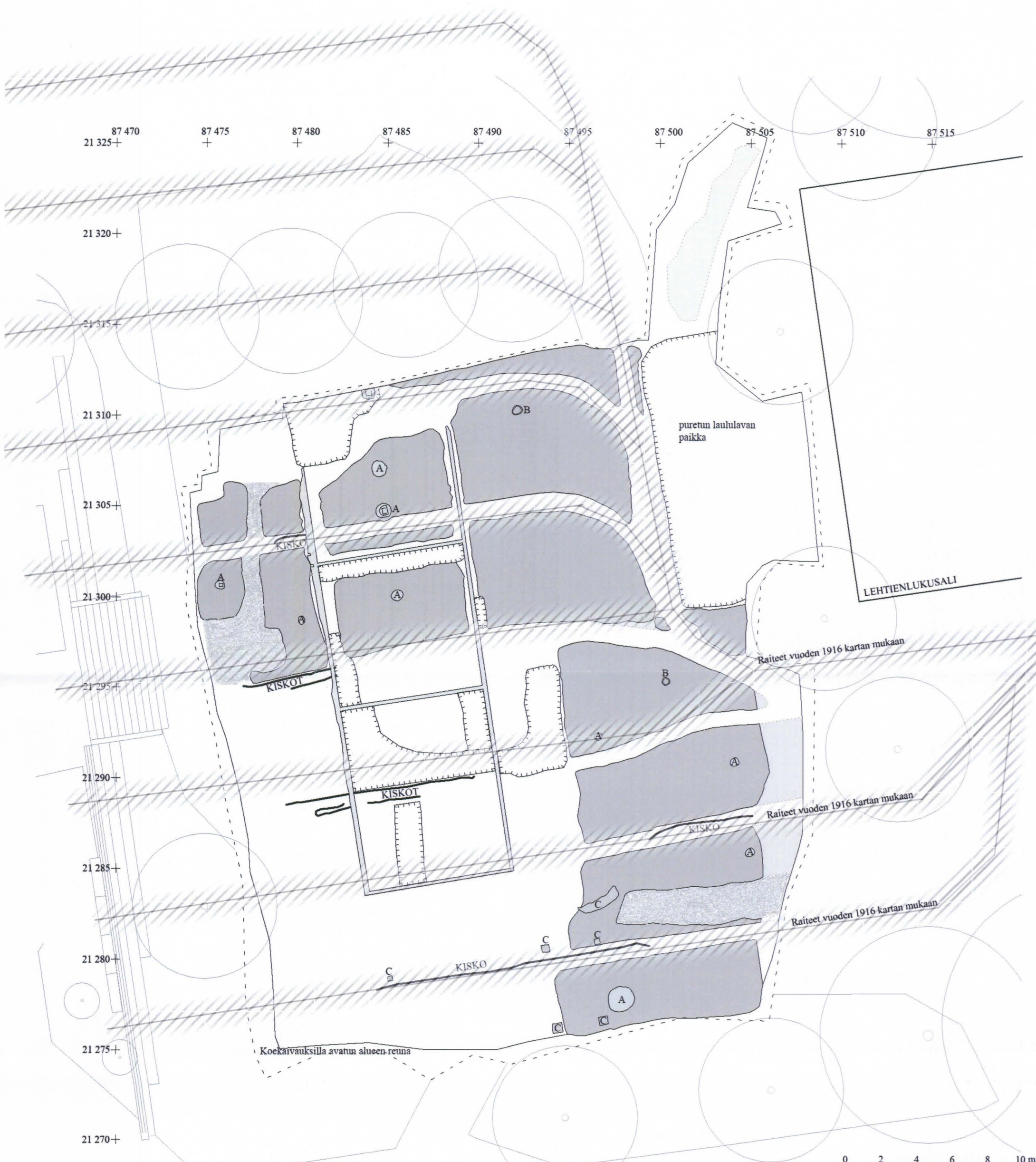

**TAMPERE
KIRJASTONPUISTO**
Arkeologinen kartoitus
Kalle Luoto 2010

Kartta 10
Yleiskartta tutkimusalueesta
Mittakaava 1:200
Tampereen kaupungin
koordinaatisto

Pohjakartta: Kirjastonpuiston
suunnitelmapaketti ja mittaus-
dokumentointi elokuu 2010.
Teemu Tiainen 20.10.2010

Pirkanmaan
maakuntamuseo

- R106, mukulakiveys
- Pohjamaahan kaitvettu alue
- Modernin maankäytön rikkoma mukulakiveys
- Huonosti säilynyt / epämääräinen mukulakiveys
- A = Kohta, josta mukulakiveys purettu
- B = Painauma kiveyksessä
- C = Kivi
- = R102, betonisokkeli
- = Raiteet vuoden 1916 kartan mukaan

TAMPERE KIRJASTONPUISTO Arkeologiset koetutkimukset Kalle Luoto 2010	Kartta 11 (Tulkintakartta) Mittakaava 1:200 Tampereen kaupungin koordinaatisto
Pohjakartta: Kirjastonpuiston suunnitelmakartta ja mittausdokumentointi elokuu 2010. Raiteet asemoitu vuoden 1916 suunnitelmakartan mukaan. Teemu Tiainen 22.10.2010	Pirkanmaan maakuntamuseo

Luettelo elokuussa talteen otetuista esineistä.

Kaikki esineet kiveyksen pintakerroksesta.

Kaikki löydöt poistettiin jälkitöiden yhteydessä. Löytöjä ei niitä taltioitu minkään museon kokoelmiin.

Numero	Laji	Kuvailu	kpl	g	Valokuva nro
1	Ratanauloja		44	3017,2	23
2	Ratanauloja ja katkelmia		60	1416,6	24
3	Haarukoita ja katkelmia		6	185,6	25
4	Posliinieristeitä ja katkelmia		31	973,5	26
5	Metallia	pultteja, muttereita, putken kappaleita, rautalankaa	50	3402,8	27
6	Pienesineitä	nappi, niitti, lukkoheloja, hylsyjä, lasia, luuta, keramiikkaa	22	192,1	28
7	Vesikaivokyltti		1	626,3	29

TAMPERE KIRJASTONPUISTO

Arkeologinen kartoitus

Kalle Luoto 2010

Luettelo digitaalikuvista

Kuvat on talletettu Tampereen museoiden Siiri

kuvatietokantaan tunnuksella KYY 59

Kuvan numero	Kuvan aihe	Kuvaus suunnasta-suuntaan	pvm 2010	Kuvaaja
1	Pintamaan koneellinen poisto on aloitettu tutkimusalueen keskeltä.	E-W	12.8.	Kalle Luoto
2	Tutkimusalueen puhdistamista koneellisen pintamaan poiston jälkeen.	S-N	16.8.	KL
3	Pintamaan poistoa tutkimusalueen eteläosassa.	NW-SE	16.8.	KL
4	Vanhan laululavan kohdalla kiveys oli tuhoutunut. Tutkimusalueen itäosa. Taustalla lehtienlukulali.	W-E	17.6.	KL
5	Kiveyksen pinnan pesemistä pölyvästä irtomaasta.	SE-NW	19.8.	KL
6	Tutkimusalueen pohjoisosa.	W-E	20.8.	KL
7	Tutkimusalueen keskiosaa. Kiveys on osin säästynyt myöhemmin rakennetun betonisokkelin sisällä.	N-S	23.8.	KL
8	Tutkimusalueen pohjoisosa. Moderni sähkökaapeli oli asennettu kulkemaan radanpohjaa pitkin.	SW-NE	23.8.	KL
9	Yksityiskohta tutkimusalueen luoteisosan kiveyksestä.	S-N	25.8.	KL
10	Ratakisko tutkimusalueen luoteisosassa.	E-W	6.9.	KL
11	Yleiskuva tutkimusalueesta.	SW-NE	9.9.	KL
12	Yleiskuva tutkimusalueesta.	W-E	9.9.	KL
13	Yleiskuva tutkimusalueesta.	NW-SE	9.9.	KL
14	Yleiskuva tutkimusalueesta.	SW-NE	9.9.	KL
15	Yleiskuva tutkimusalueesta.	S-N	9.9.	KL
16	Yleiskuva tutkimusalueesta.	W-E	9.9.	KL
17	Yleiskuva tutkimusalueesta.	SW-NE	9.9.	KL
18	Yleiskuva tutkimusalueesta.	NW-SE	9.9.	KL
19	Panoraamakuva tutkimusalueesta.		6.9.	KL
20	Panoraamakuva tutkimusalueesta.		6.9.	KL
21	Panoraamakuva tutkimusalueesta.		15.9.	KL
22	Panoraamakuva tutkimusalueesta.		15.9.	KL
23	Löytökuva. Ratanauvoja.		22.10.	Teemu Tiainen
24	Löytökuva. Ratanauvoja.		22.10.	TT
25	Löytökuva. Haarukoita.		22.10.	TT
26	Löytökuva. Posliinieristeitä.		22.10.	TT
27	Löytökuva. Metalliesineitä.		22.10.	TT
28	Löytökuva. Pienesineitä.		22.10.	TT
29	Löytökuva. Vesipostikyyltti.		22.10.	TT

Kuvaaja: Kalle Luoto

Kuvat on talletettu Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön kokoelmiin

Kuvan numero	Negatiivin numero	Kuvan aihe	Kuvaus suunnasta-suuntaan	pvm 2010
1	16	Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia.	NW	9.9.
2	17	Teollisuuspihan kiveys.	S	9.9.
3	18	Teollisuuspihan kiveys.	SW	9.9.
4	19	Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia.	W	9.9.
5	20	Teollisuuspihan kiveys.	SW	9.9.
6	21	Teollisuuspihan kiveys. Kiveyksen on osin rikkoutunut betonisokkelin kohdalta	S	9.9.
7	22	Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Taustalla vanha kirjastotalo.	S	9.9.
8	23	Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Taustalla vanha kirjastotalo ja pannuhuone.	SE	9.9.
9	24	Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone.	SE	9.9.
10	25	Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone.	SE	9.9.
11	26	Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Kuvan keskellä näkyvä osa radanpohjaa on suojattu suodatinkankaalla. Taustalla pannuhuone.	E	9.9.
12	27	Teollisuuspihan kiveämätön osa. Taustalla kiveystä ja pannuhuone.	E	9.9.
13	28	Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone.	NE	9.9.
14	29	Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone.	NE	9.9.
15	30	Teollisuuspihan kiveys. Oikeassa laidassa pannuhuone.	N	9.9.
16	31	Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone.	E	9.9.
17	32	Yksityiskohta. Teollisuuspihan kiveyksen rikkonut nuorempi rakenne.	-	9.9.
18	33	Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone.	E	9.9.
19	34	Työkuvaa. Koekuoppaa kaivetaan pannuhuoneen länsiseinälle	SE	9.9.
-	35	Puujäännös. Liittyy Sami Ranisen tutkimuksiin. (POISTETTU LUETTELOSTA)	-	?
21	36	Kaivutöitä alueen pohjois- ja koillispuolella. Osa rakenteesta peitetty. Liittyy Sami Ranisen tutkimuksiin.	W	?

KUVATAULU MUSTAVALKONEGATIIVEISTA

Kuvan alla on ilmoitettu kuvan numero ja negatiivinumero, kuvan aihe, (kuvaussuunta) ja -päävämäärä. Negatiivit on luetteloitu Pirkanmaan maakuntamuseon kokoelmiin.

Kuva nro: 1 nega nro: 16 Aihe: Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Suunta: NW pvm: 9.9.2010	Kuva nro: 2 nega nro: 17 Aihe: Teollisuuspihan kiveys. Suunta: S pvm: 9.9.2010	Kuva nro: 3 nega nro: 18 Aihe: Teollisuuspihan kiveys. Suunta: SW pvm: 9.9.2010
Kuva nro: 4 nega nro: 19 Aihe: Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Suunta: W pvm: 9.9.2010	Kuva nro: 5 nega nro: 20 Aihe: Teollisuuspihan kiveys. Suunta: SW pvm: 9.9.2010	Kuva nro: 6 nega nro: 21 Aihe: Teollisuuspihan kiveys. Kiveyksen on osin rikkoutunut betonisokkelin kohdalta Suunta: S pvm: 9.9.2010
Kuva nro: 7 nega nro: 22 Aihe: Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Taustalla vanha kirjastotalo. Suunta: S pvm: 9.9.2010	Kuva nro: 8 nega nro: 23 Aihe: Teollisuuspihan kiveys ja radanpohjia. Taustalla vanha kirjastotalo ja pannuhuone. Suunta: SE pvm: 9.9.2010	Kuva nro: 9 nega nro: 24 Aihe: Teollisuuspihan kiveys. Taustalla pannuhuone. Suunta: SE pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 10
nega nro: 25
Aihe: Teollisuuspihan kiveys.
Taustalla pannuhuone.
Suunta: SE
pvm: 9.9.2010

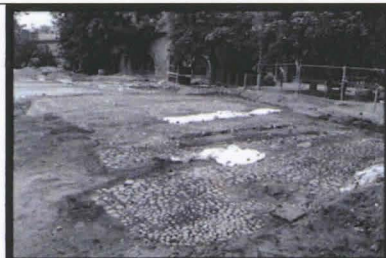
Kuva nro: 11
nega nro: 26
Aihe: Teollisuuspihan kiveys ja
radanpohjia. Kuvan keskellä näkyvä
osa radanpohjaa on suojattu
suodatinkankaalla. Taustalla
pannuhuone.
Suunta: E
pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 12
nega nro: 27
Aihe: Teollisuuspihan kiveämätön
osa. Taustalla kiveystä ja
pannuhuone.
Suunta: E
pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 13
nega nro: 28
Aihe: Teollisuuspihan kiveys.
Taustalla pannuhuone.
Suunta: NE
pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 14
nega nro: 29
Aihe: Teollisuuspihan kiveys.
Taustalla pannuhuone.
Suunta: NE
pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 15
nega nro: 30
Aihe: Teollisuuspihan kiveys.
Oikeassa laidassa pannuhuone.
Suunta: N
pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 16
nega nro: 31
Aihe: Teollisuuspihan kiveys.
Taustalla pannuhuone.
Suunta: E
pvm: 9.9.2010

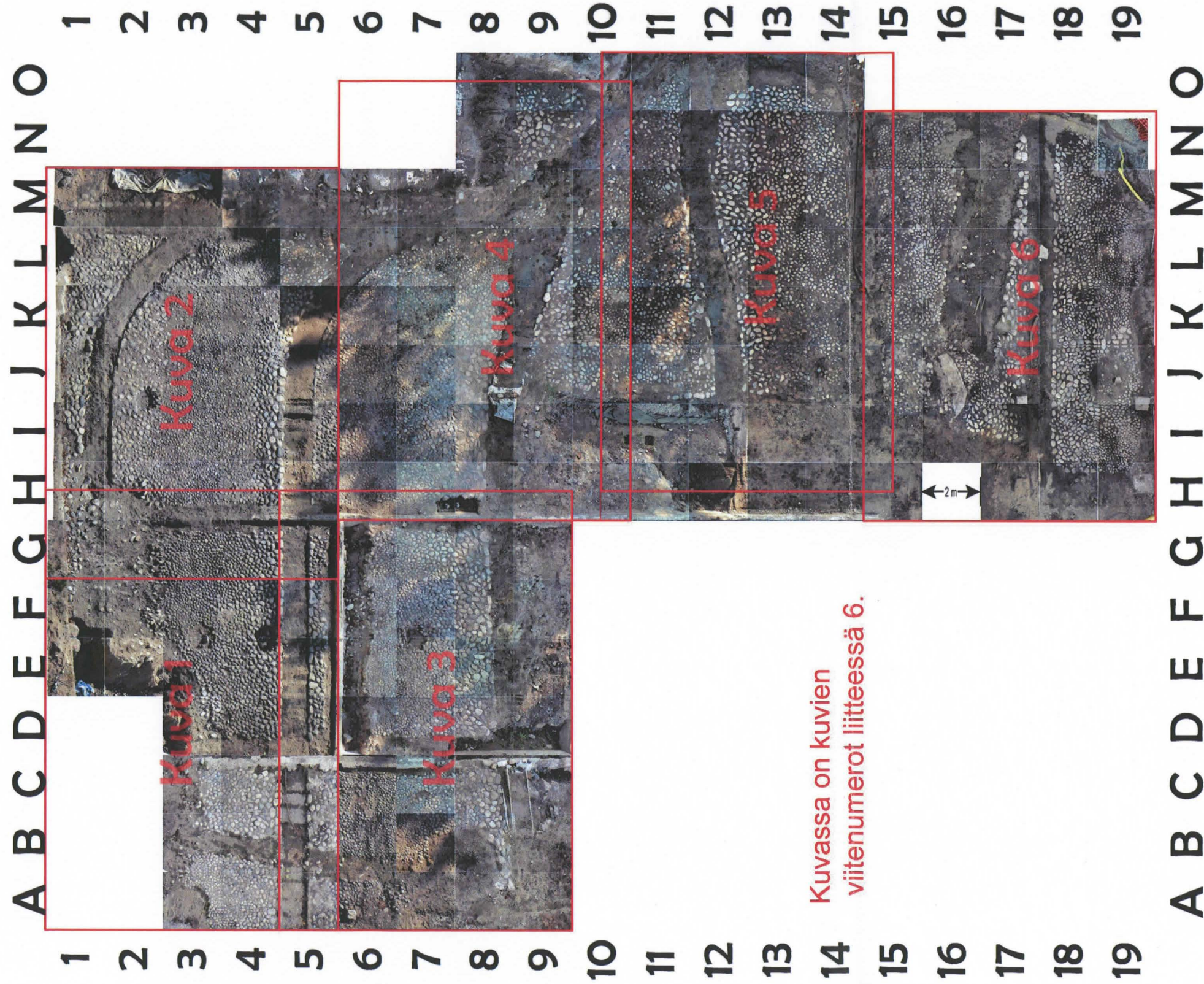

Kuva nro: 17
nega nro: 32
Aihe: Yksityiskohta. Teollisuuspihan
kiveyksen rikkonut nuorempi
rakenne.
Suunta: -
pvm: 9.9.2010

Kuva nro: 18
nega nro: 33
Aihe: Teollisuuspihan kiveys.
Taustalla pannuhuone.
Suunta: E
pvm: 9.9.2010

	Poistettu	
Kuva nro: 19 nega nro: 34 Aihe: Työkuva. Koekuoppaa kaivetaan pannuhuoneen länsiseinälle Suunta: SE pvm: 20.8.2010	Kuva nro: 20 nega nro: 35 Aihe: Puujäännös Suunta: - pvm: syksy 2010 HUOM: Liittyy Sami Ranisen tutkimuksiin	Kuva nro: 21 nega nro: 36 Aihe: Kaivutöitä alueen pohjois- ja koillispuolella. Osa rakenteesta peitetty. Suunta: W pvm: syksy 2010 HUOM: Liittyy Sami Ranisen tutkimuksiin

Kuvassa on kuvien viitenumerot liitteessä 6.

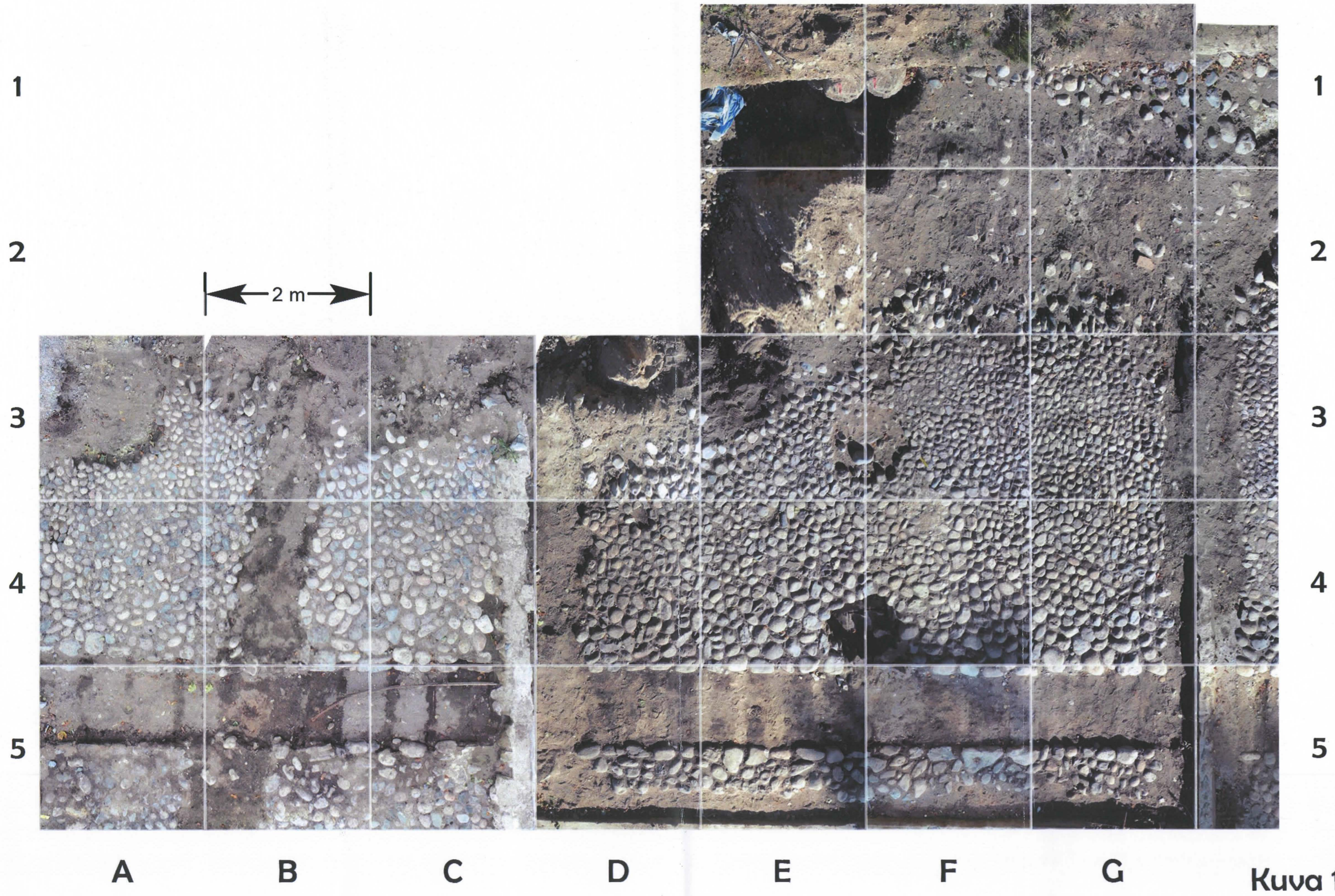
TAMPERE
KIRJASTONPUISTO
Arkeologinen kartoitus
Kalle Luoto 2011

Yhdistelmäkuva teollisuuspihasta

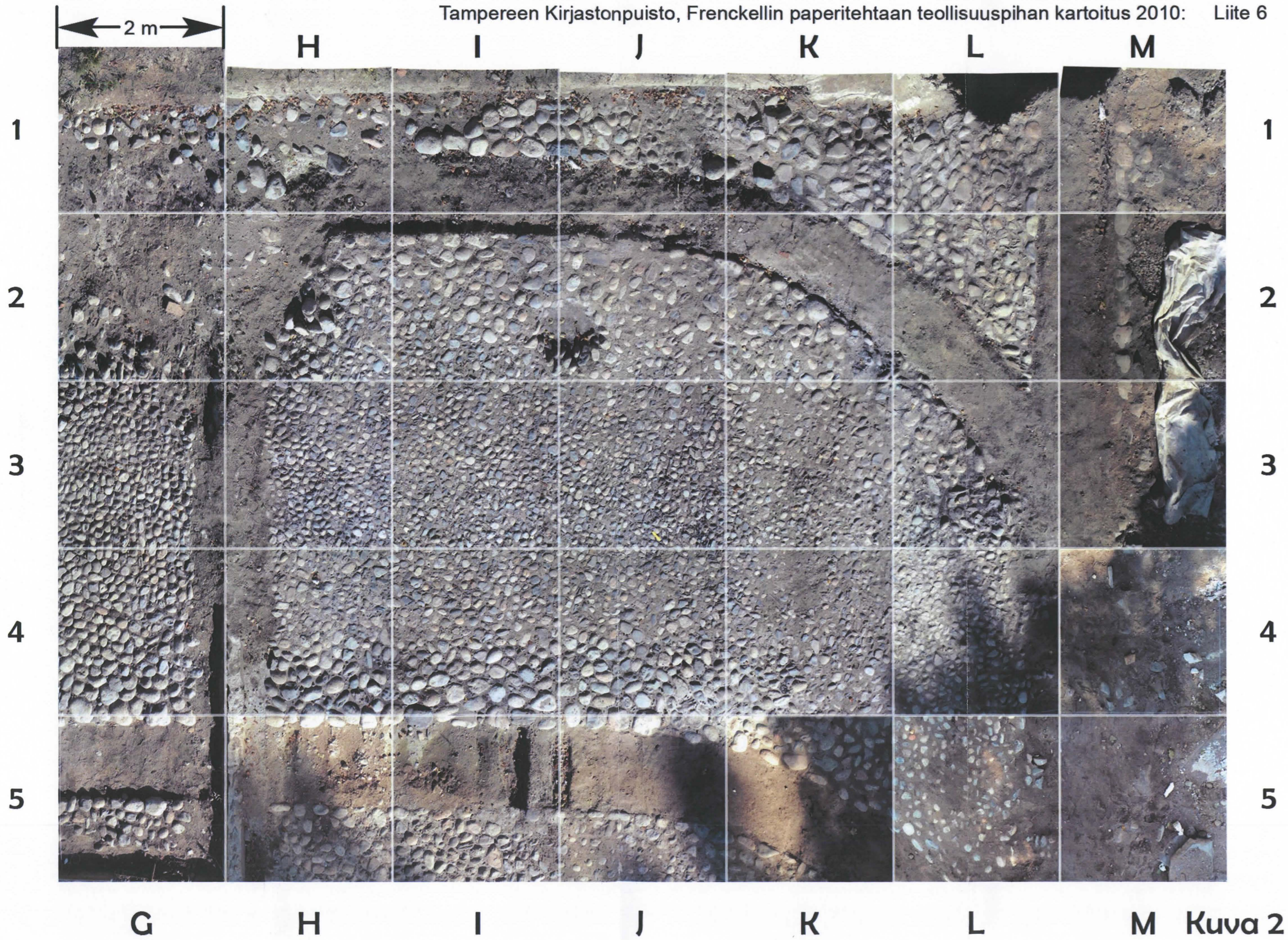
Kenttäkuvat: Teemu Tiainen ja Kalle Luoto
elokuu 2010.

Kuvankäsittely: Kalle Luoto helmikuu 2011

Tampereen Kirjastonpuiston kartoituksen yhteydessä kuvattiin Frenckellin paperitehtaaseen kuuluneen kivetyn teollisuuspihan rakenteita. Kiveyksen systemaattisen kuvaamisen perusta oli langasta laadittu ruudukko, jonka ruutukoko oli 2 x 2 m. Ruudut kuvattiin Nikon Coolpix P80 digitaalikameralla. Talvella 2010-2011 valokuvat asetoitiin "Adobe Photoshop Elements 6.0" ohjelman avulla. Kuvatut ruudut käyvät ilmi oheisesta kartasta. Kuvien 1-6 mittakaava on noin 1: 250.

Kuva 1

Kuva 2

2 m

B

C

D

E

F

G

5

5

6

6

7

7

8

8

9

9

A

B

C

D

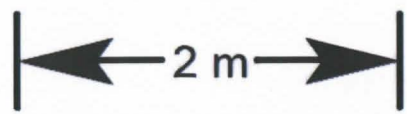
E

F

G

Kuva 3

I J K L M N

6

6

7

7

8

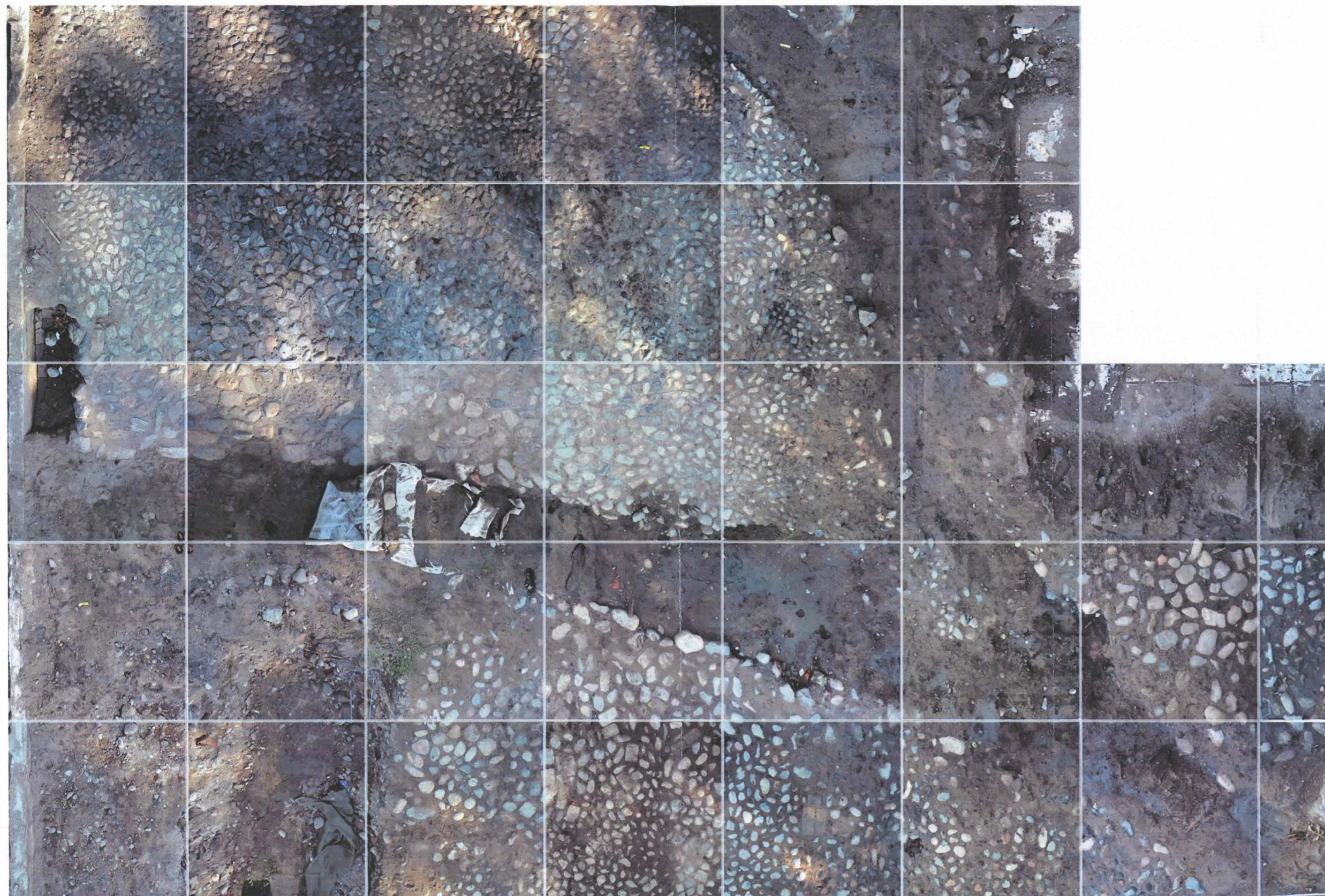
8

9

9

10

10

H I J K L M N

Kuva 4

← 2 m →

J

K

L

M

N

O

11

11

12

12

13

13

14

14

I

J

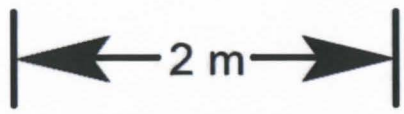
K

L

M

N

I J K L M N

15

15

16

16

17

17

18

18

19

19

H I J K L M N

Kuva 6

